

Riikka Ekola

**”Pitäisi kysyä vammaisilta itseltä mitä tarvitsee, eikä
vaan terveet päättää kaikista”**

Opinnäytetyö
Syksy 2016
SeAMK Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan ylempi AMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Tekijä: Riikka Ekola

Työn nimi: ”Pitäisi kysyä vammaisilta itseltä mitä tarvitsee, eikä vain terveet päätä kaikista”

Ohjaaja: Timo Toikko / Tiina Tiilikka

Vuosi: 2016 Sivumäärä: 62 Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyöni lähti liikkeelle Kuntayhtymä Kaksineuvoisen tarpeesta päivittää alueensa vammaispoliittinen ohjelma (VAMPO). Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää, miten osallistava vammaispoliittinen ohjelma laaditaan ja miten ohjelman laadinnassa keskeisiä toimijoita siihen osallistetaan, miten ihmisten mielipiteitä huomioidaan ja miten niitä nostetaan ohjelmassa esiin.

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa on mukana toiminnallinen osuus ja se sisältää myös kehittämistyön ulottuvuuden, osallistavan VAMPO raportin laatimisen. Aineistonkeruutapoina tässä tutkimuksessa on käytetty internetpohjaista kyselyä sekä vammaispoliittisen ohjelman laadinnan tueksi järjestetyn keskusteluillan aikana kerättyä materiaalia.

Osallistava vammaispoliittinen ohjelma laaditaan monialaisesti yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa palvelun käyttäjien, omaisten, työntekijöiden ja luottamushenkilöiden kesken. Vammaisten yhdenvertaisuuden ja osallistuvan kansalaisuuden edistämiseksi tarvitaan kaikkien kunnan toimialojen panostusta, se ei ole yksinomaan sosiaali- ja terveyspalvelujen alueella huomioitava asia.

Vammaispoliittisen ohjelman keskeisiksi kehityskohteiksi nousivat työllisyys, vapaa-ajan harrastukset ja esteettömyys kaikissa muodoissaan. Saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että vammaiset henkilöt ovat tyytyväisiä, kun voivat olla osallisena omaan elämään liittyvissä asioissa niin kuin kaikki muutkin kansalaiset.

Avainsanat: vammaisuus, osallisuus, yhdenvertaisuus, kansalaisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Master's Degree Programme in Social Services

Specialisation: Master of Social Work

Author/s: Riikka Ekola

Title of thesis: "One should ask the disabled themselves what they need! The healthy do not decide everything!"

Supervisor(s): Timo Toikko / Tiina Tiilikka

Year: 2016 Number of pages: 62 Number of appendices: 4

This study came from the need to update a Disability Policy Programme for the Federation of Municipalities Kaksineuvoinen. The aim of this study was to find out how an inclusive disability policy programme is drawn up and how this inclusive disability policy programme comprises the service users, relatives and the main administrative units. In addition, I wanted to find out how people's opinions are taken into account and brought up in the programme.

This study is a qualitative research, containing a functional part. It also includes the development dimension, the draft for the inclusive disability policy programme. Data was collected through an internet survey and during the discussion evening arranged for this programme.

The Participatory Disability Policy Programme is drawn up in collaboration with a multidisciplinary team and due to the interaction between service users, relatives, employees and elected officials. To promote equality and participation of persons with disabilities, it is needed the effort of all municipal sectors, and not merely the social and health services sector.

The key areas for development according to the disability policy programme appear to be employment, free time activities, and accessibility in all its forms. Based on the results, it can be concluded that persons with disabilities are satisfied when they can participate in matters related to their personal lives as all other citizens.

Keywords: disability, participation, equality, citizenship

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 YHDENVERTAINEN OSALLINEN VAI YHDENVERTAINEN KANSALAINEN.....	8
2.1 Mitä on vammaisuus.....	8
2.2 Ihmisten yhdenvertaisuus.....	9
2.3 Osallistumista vai osallisuutta.....	11
2.4 Kansalaisuuden tarkastelua.....	13
3 YLEISSOPIMUS JA VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA.....	15
3.1 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.....	15
3.2 Suomen vammaispoliittinen ohjelma.....	16
4 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS.....	19
4.1 Tutkimuksessa käytetyt menetelmät.....	19
4.2 VAMPO työryhmä.....	21
4.3 Tutkimusaineisto ja analyysi.....	22
4.3.1 Kyselyn sisältö ja toteutus.....	24
4.3.2 Keskusteluillan sisältö ja toteutus.....	26
4.3.3 Aineiston analysointi.....	30
5 OSALLISENA OMASSA ELÄMÄSSÄ.....	32
5.1 Kyselystä saatuja taustatietoja.....	32
5.2 ”Vammaisia ei syrjitä enää niin paljon kuin ennen”.....	33
5.2.1 Koulutus- ja kulttuuri osallisuuden lisääjinä.....	35
5.2.2 Rakennettu ympäristö osallistumisen mahdollistajana tai estäjänä.....	36
5.2.3 Työ osallistuttaa yhteiskunnan ylläpitämiseen.....	37
5.2.4 Sosiaali- ja terveyspalvelut mahdollistavat itsenäisemmän elämän.....	40
5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	43
6 OSALLISTAVAN VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN LAATIMINEN.....	47

6.1 "Oikeutena osallistua"	47
6.2 "Vuorovaikutuksella ja yhteistyöllä"	48
6.3 "Suhtaudutaan vammaisiin niin kuin muihinkin ihmisiin"	49
7 KUNTAYHTYMÄ KAKSINEUVOISEN VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN TAVOITTEET	50
8 POHDINTA JA LOPPUPÄÄTELMÄT	54
LÄHTEET	58
LIITTEET	62

1 JOHDANTO

Ihmisten yhdenvertaisuus ja osallisuus ovat keskeisiä keinoja syrjäytymisen ehkäisemisessä ja niiden edistäminen kuuluu niin kansallisiin kuin Euroopan Unioninkin tavoitteisiin (Raivio & Karjalainen 2013, 12). Vammaisten ihmisten yhdenvertaisen aseman parantamiseksi on luotava yhteiskunnallisia toimenpiteitä ohjaavaa vastuullista vammaispolitiikkaa. Toimenpiteiden ohjaamiseksi Suomessa on laadittu valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma (VAMPO). Toimenpiteet ovat ministeriöitä ja hallinnonaloja velvoittavia. (Vahva pohja osallisuudelle, 2015, 3, 163). Vaikka VAMPO:n laatiminen ei ole lakisääteinen velvoite, ovat useat Suomen kunnat tai kuntayhtymät sen tehneet parantaakseen vammaisten henkilöiden yhteiskunnallista asemaa omalla alueellaan, käytännön toimijavastuu on kuitenkin kunnilla ministeriöiden ohjeistusten mukaisesti

Syksyllä 2015 sain mahdollisuuden olla mukana laatimassa Kuntayhtymä Kaksineuvoisen Vammaispoliittista ohjelmaa (VAMPO) vuosille 2016-2020. Mahdollisuuteni aukeni, kun luin Kauhavan kaupunginhallituksen pöytäkirjoja ja huomasin sieltä, että aloite kyseisen ohjelman päivittämiseksi oli tehty. Tiedustelin asiaan sosiaalipalvelujen johtajalta ja pääsin mukaan ohjelman työstämiseen. Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueen vammaispoliittinen ohjelma oli laadittu vuosille 2011-2015.

Kaksi Kauhavan kaupungin valtuutettua olivat jättäneet 15.6.2015 valtuustoaloitteen ohjelman päivittämisestä valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman mukaisena vuosille 2016-2020, tämä tuli tehdä yhteistyönä kaupungin eri toimialojen kanssa. Ohjelmassa tuli huomioida vammaisten asumiseen, liikkumiseen, kommunikointiin ja tiedon saantiin, liikennepalveluihin, koulutukseen ja opiskeluun, työllistymiseen, terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan, oikeusturvaan ja turvallisuuteen sekä kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvät tekijät. (Kauhavan Kaupunginhallitus 14.09.2015, § 196.)

Ohjelmaa valmistelevan työryhmän tuli olla monialainen. Kaupunginhallitus perusti työryhmän VAMPO:n laatimiseksi siten, että ohjelma laadittaisiin koko Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueelle. Kuntayhtymän jäsenkuntia ovat Kauhava, Evijärvi sekä

Lappajärvi. Jäsenkuntia, Kauhavan vammaisneuvostoa sekä Kuntayhtymä Kaksineuvoista pyydettiin nimeämään edustajansa työryhmään. Kuntayhtymä Kaksineuvoinen nimettiin vastuutahoksi ohjelman laadinnan toteuttamisessa.

Aihe oli työelämälähtöinen ja ajankohtainen, sillä Kuntayhtymällä oli tarve ohjelman päivittämiselle. Meneillään oli myös Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) muita ihmisoikeussopimuksia täydentävän vammaisten henkilöiden yleissopimuksen ratifiointi, eli lopullinen voimaansaattaminen eduskunnan vahvistamana. Suomessa yleissopimus oli opinnäytetyötä aloittaessani tammikuussa 2016 edelleen ratifioimatta ja toteutui lopulta kesällä 2016. Tämän lisäksi tekeillä oli valtakunnallisen VAMPO:n loppuraportti, jossa tarkasteltiin VAMPO:n tavoitteiden toteutumista valtakunnallisesti. Loppuraportti valmistui 10.3.2016. Yleissopimusta ja valtakunnallista vammaispoliittista ohjelmaa esittelen tarkemmin luvussa 3.

Tässä tutkimuksessa tutkin osallisuuden mahdollistumista päivitetävän vammaispoliittisen ohjelman laadinnassa ja millainen on VAMPO, jossa on pyritty osallistamaan sen kannalta keskeisiä toimijoita. Tämän lisäksi osallistuin itse vahvasti Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueen VAMPO:n työstämiseen. Osatavoite oli myös lisätä tietoisuutta vammaisuudesta kunnan eri sektoreilla. Tutkimuksen tuloksia käytettiin VAMPO:n laadintaan.

Vammaisoikeusliikkeen tunnuslause; "Ei mitään meistä ilman meitä" on tutkimustani, sekä VAMPO:n laadintaa eteenpäin vievä ajatus joka ilmaisee tiivistetysti osallisuuden ajatuksen. Tutkimuksessani selvitan, millainen on vammaispoliittinen ohjelma, jossa on pyritty osallistamaan sen kannalta keskeisiä toimijoita, kuten vammaisia henkilöitä ja virkamiehiä ja miten vammaisten henkilöiden osallisuus mahdollistuu vammaispoliittisen ohjelman laadintatyössä, jotta päätöksiä ei tehtäisi ja käytänteitä luotaisi ilman vammaisia henkilöitä.

Kuntayhtymä Kaksineuvoisesta käytän työssäni jatkossa nimitystä Kaksineuvoinen.

2 YHDENVERTAINEN OSALLINEN VAI YHDENVERTAINEN KANSALAINEN

Tässä luvussa määrittelen tutkimukseni keskeisiä käsitteitä joita ovat vammaisuus, yhdenvertaisuus, osallisuus ja kansalaisuus. Kansalaisuuteen liittyy tiettyjä perusoikeuksia joita ovat yhdenvertaisuus ja osallisuus. Nämä asiat eivät vammaisten henkilöiden kohdalla aina kuitenkaan toteudu.

2.1 Mitä on vammaisuus

Vammaisuutta on määritelty perinteisesti lääketieteellisesti ja diagnoosilähtöisesti. Lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380) 2 §:n määritelmän mukaan, vammainen henkilö on henkilö, jolla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista. Kehitysvammainen henkilö on määritelty kognitiivisten taitojensa ja älykkyydosamäärän perusteella. Rostila (2001, 53) toteaa, että vammaisuutta ei nähdä enää vain lääketieteellisenä tai materiaalisena ilmiönä, vaan yhä enemmän psykososiaalisena ilmiönä. Sosiaalisessa mallissa nähdään vammaisuus enemmän sosiaalisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä, kuin yksilön ominaisuutena (Carling-Jenkins 2014, 35-36). Suomen uudistuvassa vammaislainsäädännössä todetaan, että jatkossa yksilöllinen arvio vamman aiheuttamista toimintakyvyn rajoitteista tulee olla lähtökohtana tukitarpeita selvittäessä, eikä diagnoosi (Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2015, 2).

Vammaisliikkeessä ja -tutkimuksessa voidaan erottaa eri aikakausiin sidottuja ajattelumalleja. Vammaisten henkilöiden palvelujen järjestämisessä puhuttiin aiemmin paljon integraatiosta, joka pyrkii enemmänkin sopeuttamaan yksilöä valmiiseen ympäristöön ja yhteiskuntajärjestelmään, kun taas inklusio pyrkii muokkaamaan ympäristöä yksilölle sopivaksi, jossa voivat kaikki osallistua ominaisuuksistaan riippumatta. (Teittinen 2006, 18; Hyvönen 2010, 28.)

Aikaisemmin vammaisiin ihmisiin suhtauduttiin sairauden, diagnoosin tai vamman näkökulmasta. Heidät nähtiin *potilaina* ja erilaisten hoitotoimenpiteiden kohteina ja

heidät hoidettiin pääasiassa laitoksissa. Suomessa laitoksia rakennettiin 1900-luvun puolivälissä. Vallassa oli laitoshuoltomalli, jossa haluttiin sulkea vammaiset henkilöt yhteiskunnan ulkopuolelle. Laitosmallissa lähtökohtana oli eristäminen ilman mahdollisuutta kehittymiseen, osallistumiseen ja pätevytyymiseen muuhun yhteiskuntaan. 1940-luvulla syntynyt invalidihuoltolaki, joka tuolloin koski vain fyysisesti vammaisia, ulotettiin vuonna 1966 myös muihin vammaisiin, kuten kehitysvammaisiin. Tällöin yksilön omia elämänhallintataitoja alettiin vahvistaa asiakaslähtöisessä kuntoutusmallissa, jolloin hoito muuttui kodin lähellä toteutettavaksi kuntoutukseksi. Kuntoutuminen muiden tasolle oli yhteiskuntaan pääsemisen edellytys. Integraatio oli tämän mallin mukanaan tuoma termi, jossa vammaisille järjestettiin edelleen laitosmaisia normaalista poikkeavia erityisympäristöjä, kuten erityisluokkia. 1993 YK hyväksyi poliittisen asiakirjan, jonka ansiosta alettiin eurooppalaisessa vammaisliikkeessä käyttää vammaishuollosta nimitystä vammaisuuden sosiaalinen malli, jossa tuen käsite on keskeistä sen korvatessa palvelujen käsitteet, voidaan siis puhua myös tukimallista. Mallin tavoitteena on vammaisten täysi osallistuminen, tasa-arvo ja kansalaisuus yksilöllisten tukitoimien myötä. Nykyään tavoitteena on nähdä vammaiset henkilöt itsenäisinä, omasta elämästä päättävinä *yhdenvertaisina kansalaisina*, joilla on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin ihmisillä. (Saloviita 2006, 123-128; Vammaispolitiikka ja ajattelutapojen muutos 2015.) Oliver (1996) Carling-Jenkinsin (2014, 36) mukaan sosiaalinen malli pyrkii poistamaan niitä ympäristöllisiä, institutionaalisia ja asenteellisia esteitä, jotka tekevät henkilöstä vammaisen ja estävät häntä osallistumasta yhdenvertaisesti.

2.2 Ihmisten yhdenvertaisuus

Lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380, 2 §) tarkoituksena on;

edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa *yhdenvertaisena* yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Julkiset palvelut tulee suunnitella kaikille kuntalaisille sopiviksi. Tässä tarkoituksessa eri viranomaistahojen tulee toiminnallaan edistää vammaisten henkilöiden elinoloja sekä pyrkiä ehkäisemään epäkohtien syntymistä ja poistaa haittoja, jotka

rajoittavat vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksia ja osallistumista. Päätöksentekoa tukee viranomaisten ja kuntalaisten jatkuva vuorovaikutus. (L 10.4.2015/410, 5 luku, 22 ja 28 §.)

Palveluissa on kyse yksittäisen ihmisen turvallisuudesta, yksityisyydestä, elämänlaadusta ja yhdenvertaisista mahdollisuuksista elää ja toimia yhteiskunnassa muiden kansalaisten tavoin (Muuri & Nurmi-Koikkalainen 2006, 75). Hyväntekeväisyys nähdään tasa-arvoa estävänä toimintana, hyväntekeväisyys on syyllisyydentunteen lievittämistä siitä, mitä vammaisia eristävät toimet aiheuttavat. Se ei saa olla sosiaalipalvelujen yksi muoto, joiden varaan voidaan järjestelmää rakentaa, vaan toimivat yhteiskunnalliset palvelujärjestelmät takaavat vammaisille henkilöille itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden. (Laitinen, Marsh & Pietilä 2014, 38.) Urhonen toteaa (2011, 19) aidosti yhdenvertaisen kohtelun toteutumisen vaativan, että ihmisiin suhtaudutaan ihmisinä, riippumatta niistä ominaisuuksista joille hän ei voi mitään. Vammaisten ihmisten itsenäistä selviytymistä arjessa voidaan lieventää taakaamalla, että ympäristön tarjoamat resurssit sopivat paremmin yhteen (Rostila 2011, 53).

Tiedon ja ymmärryksen lisääntyminen pienten ryhmien kuten vammaisten henkilöiden tarpeista, edellyttää selvitystä ja tiedon hankintaa. Eettinen pohdinta ja keskustelu mahdollistuvat hankitun tiedon pohjalta. Toimintaan ja keskusteluun tulisikin myös pienten ryhmien edustajien tai palvelujen käyttäjien voida osallistua. (Nurmi-Koikkalainen 2006, 177.) Kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien tulee voida osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan esimerkiksi eri toimielinten jäsenenä. Vammaisneuvostosta säädetään kuntalaissa. Säädöksen mukaan kunnanhallituksen tulee vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi asettaa vammaisneuvosto, joka voi olla useamman kunnan yhteinen. Vammaisneuvostossa on oltava riittävä edustus vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään. Vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden toiminnoista suoriutumisen, taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta. Kunnanhallituksen on huolehdittava vammaisneuvoston toimintaedellytyksistä. (L 10.4.2015/410, 22 ja 28§.)

Sariola (2002, 48) mainitsee vammaisten ihmisten kohtaavan piilosyrjintää, vaikka ihmiset eivät useinkaan tunnista käyttäytyvänsä syrjivästi. Se ilmenee esimerkiksi ihmisten puheissa liikuttaessa vaikkapa avustajan kanssa lääkärikäynnillä tai ostoksilla, usein edelleenkin puhutellaan avustajaa eikä asianomaista itseään. Tai vammaiset ovat kokemusasiantuntijan ominaisuudessa tilaisuuden puhujina, eikä heitä esitellä ammattinimikkein tai tittelein, kuten lääkärit tai opettajat. (Sariola 2002.) Myös seurakunnissa vammaiset on nähty, ja edelleenkin usein nähdään, diakonian kohteina eikä aktiivisina toimijoina. Sariolan (2002, 104) mukaan ihmiselämää kunnioittava ja sen rajallisuutta huomioiva yhteiskunnan ilmapiiri ovat edellytyksiä sille, että vammaisen ihminen voi kokea olevansa tasavertainen kansalainen. Erilaisuuden kohtaamisen pelko lienee eriarvoistamisen taustalla.

2.3 Osallistumista vai osallisuutta

Osallisuus on vaikea määritellä yksiselitteisesti, vaan se voidaan nähdä erilaisten tulkintojen kautta. Tieto-osallisuuteen kuuluvat kansalaisten kuuleminen ja kunnan tiedottaminen, suunnitteluosallisuuteen kuntaorganisaation ja kansalaisten välillä tapahtuvaa vuorovaikutus, päätösosallisuuteen osallisuus palvelujen tuottamista koskeviin päätöksiin ja toimintaosallisuuteen kuntalaisen oma toiminta. (Kohonen & Tiala 2002, 6.) Osallisuuskäsitettä voidaan siis lähestyä kansalaisuutena, inklusiona, osallistumisena, voimaantumisenä, tai valtaistumisena, asiakaslähtöisyytenä tai –keskeisyytenä, yhteisöllisyytenä tai yhteisyytenä, osattomuuden ja syrjäytymisen vastakohtana, vaikuttamisena, valinnan vapautena sekä elämänpolitiikkana (Kivistö 2014, 42). Osallisuus yleisenä kielenkäyttönä tulkitaan osallistumisen mahdollisuutena, osallistumisena, olla osana jotakin.

Osallisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen käsitteinä voivat sekoittua helposti. Yhteiskunnallinen osallistuminen koetaan aktiivisena asioihin vaikuttamisena, toimintana järjestöissä tai äänestämisenä. Jo osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet ovat olennainen osa yhteiskunnallista osallistumista ja kiinnittymistä yhteisöön, ei välttämättä toteutunut vaikuttaminen. Osallisuus ja osattomuus ovat hyvin kokemuksellisia asioita, ne ovat ensisijaisesti yksilöllisiä tunteita, kokemus omasta osallisuudestaan riippuu mm. omista vaikutusmahdollisuuksista. Osallisuus voidaan

määrittää myös toimintakykynä ja toimintamahdollisuutena. Aito vuoropuhelu viranomaisten ja asiakkaiden välillä ovat askel osallisuuden lisäämiseen ja tukemiseen. Asiakkaiden kokemustiedon hyödyntäminen suunnitelmien ja päätösten perustana myös lisäävät osallisuutta. (Raivio 2013, 14.) Jotta vammaisten oma osallisuus toteutuisi, ei vammaisia koskevia päätöksiä tulisi tehdä ilman heidän osallistumistaan päätöksien tekoon.

Raivio & Karjalainen (2013, 16) ovat mukailleet Erik Allardtin määrittelyn osallisuuden ja hyvinvoinnin ulottuvuuksista muotoon; having - elintaso, belonging - kuuluminen ja acting - toimiminen. Jossa elintasolla tarkoitetaan, että henkilöllä tulee olla käytössä riittävät aineelliset resurssit sekä oikeus säädyllyiseen elämään, riittävään toimeentuloon, hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Kuulumisella tarkoitetaan, että ihminen kuuluu yhteisöön ja yhteiskuntaan ja hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita. Toimimisella tarkoitetaan ihmistä toimijana omaa elämäänsä koskevassa päätöksenteossa. (Raivio ym. 2013, 16-17.) Näiden kolmen ulottuvuuden toteutuessa, osallisuuden voidaan ajatella toteutuvan.

Osallisuusajattelun jatkumona voidaan nähdä kokemusasiantuntijuus ja tästä edelleen kehittäjäasiakkuus. Kehittäjäasiakkailla tarkoitetaan sosiaali- ja terveystalouden asiakkaiden mukaan ottamista yhteiseen palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Kehittäjäasiakkaat ovat valmiita yhdessä työntekijöiden kanssa kehittämään ja kokeilemaan uusia palveluja, ovat mukana omien palveluprosessiansa suunnittelussa, tuovat siihen omat kokemuksensa ja kehittämissuosituksensa. Kokemustieto yhdistettynä asiantuntijoiden ja työntekijöiden tieteelliseen tietoon voivat tuottaa uusia palvelukäytäntöjä. Asiakkaiden mukaan ottaminen palvelujen kehittämiseen ja yhteisiin suunnittelupalaverihin työntekijöiden tai päättäjien kanssa, saattaa tuntua vieraalta tai pelottavalta. Se vaatiikin kehittämistä, jotta se voisi tulla oikeasti osaksi jokapäiväistä asiakastyötä ja palvelujärjestelmää. Kehittäjäasiakkuuksien rekrytointi on myös haasteellista. Työntekijöiden valitessa kehittäjäasiakkaita, vaarana on, että helposti valitaan ne niin sanotusti helpot ja yhteistyökykyiset asiakkaat. (Niskala, Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi 2015, 145-146.) Koko

Euroopan alueen tavoitteena on kasvattaa ja kehittää kaikessa sosiaalityössä kansalaisosallistumista ja osallisuutta entistä enemmän asiakaslähtöiseen suuntaan ja löytää uusia keinoja sosiaalityön tekemiseksi perinteisen virkamiespäästöyön tilalle

ja rinnalle (Matthies 2016, 3; PRO SOS). Palveluissa täytyy siirtyä vuorovaikutteiseen asiakastyöhön, kun tavoitellaan yksilön ja osallisuuden vahvistumista. Näiden kautta voidaan myös tarkastella erityisesti vammaisten henkilöiden elämismailmaa, jossa he ovat oman elämänsä toimijoina yhteisöön kuuluvina tasavertaisina. (Raivio ym. 2013, 16-17.) Puhutaan osallistavasta sosiaalityöstä, joka yksinkertaisimmillaan tarkoittaa osallisuuden vahvistamista suhteessa asiakkaan omaan elämään. Se perustuu työntekijöiden ja asiakkaiden välisiin kumppanuussuhteisiin, joissa lähtökohtana pidetään asiakkaan omista lähtökohdistaan esiin nostamaa tietoa. Osallistavalla työskentelyllä voidaan vahvistaa esimerkiksi vähemmistöryhmien kuten vammaisten asemaa. (Juhila 2006, 118-119.) Kohonen ja Tiala (2002, 17) toteavat, että kansalaiset, siispä myöskään vammaiset henkilöt, eivät ole enää suunnittelun ja osallistumisen kohteina vaan heidät otetaan mukaan tekijöinä ja asiantuntijoina.

Kaksineuvoisessa on aikuissosiaalityön puolella otettu mukaan kehittäjäasiakkaita parin vuoden ajan. Kehittäjäasiakkaat voivat olla mukana työryhmäkokouksissa mietittäessä palvelujen kehittämistä. Kehittäjäasiakkuus perustuu vapaaehtoisuuteen ja haluun olla mukana kehittämässä sosiaalipalveluja ja auttamassa vastaavassa tilanteessa olevia. (Kuntayhtymä Kaksineuvoinen.)

2.4 Kansalaisuuden tarkastelua

Kansalaisuuden käsite nähdään hyvin kiistanalaisena ja vaikeasti määriteltävänä. Kansalaisuus käsittää peruskansalaisoikeuksia kuten sananvapauden ja oikeuden omaisuuteen, sekä poliittisia oikeuksia kuten äänioikeuden ja sosiaalisia oikeuksia kuten riittävän toimeentulon sekä syrjimättömyyden (Marshall 1949, Stokken mukaan 2014, 242-243). Kansalaisuuden määrittelyn ja tarkastelun kohteena on aina ollut yksilön suhde yhteisöön. Ytimeltään kansalaisuus on yksilön jäsenyyttä yhteisössä, erityisesti poliittisessa yhteisössä ja kansalaisvaltiossa. Sen synty ajoitetaan antiikin Ateenan poliittiseen ympäristöön. Ilmiönä se muuttuu yhteiskunnan muuttuessa, saaden eri muotoja poliittisissa, sosiaalisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä. Tässä tutkimuksessa en tarkoita kansalaisuutta niinkään poliittisena jäsenyytenä, tai annettuna statuksena tietyn maan kansalaisena, vaan enemmänkin sosiaalisena

(vrt. Nivala 2008, 123; Stokke 2014, 243), osallistuvana, toimivana, omista asioistaan päättävänä kansalaisena. Osallistuva kansalaisuus tarkoittaa yksilön toimijuutta ja toimintavalmiuksia. (Nivala 2008, 47-48.) Kivistön (2014, 43) tutkimuksessa viitataan Levitasin ym. (2007, 1) määritelleen kolme elementtiä joita kansalaisuuteen liittyy. Nämä ovat osallistuminen, kuuluminen sekä oikeudet ja velvollisuudet. Stokke (2014, 242) määrittelee sosiaalisen kansalaisuuden itsenäisyytenä ja mahdollisuutena osallistua yhteiskunnalliseen, sosiaaliseen ja poliittiseen elämään.

Kansalaisuus vammaisilla ihmisillä mahdollistuu arvostaen yksilöllistä kansalaisuutta ja antamalla heille siihen tarvittava tuki (Kivistö 2014, 43). Henkilön vapaa mahdollisuus valita, missä ja miten tai kenen kanssa asuu, mahdollisuus osallistua haluamallaan tavalla yhteiskunnan toimintaan, sekä mahdollisuus tehdä työtä ovat asioita jotka kuuluvat täysivaltaiseen kansalaisuuteen. Suomessa, eikä oletettavasti muissakaan maissa, vammaisten henkilöiden täysivaltaisen kansalaisuus kuitenkin vielä toteudu toivottavalla tavalla. (Vammaispolitiikka ja ajattelutapojen muutos 2015.)

3 YLEISSOPIMUS JA VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA

Vammaispolitiikan tavoite on edistää vammaisten hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta. Tavoitteen saavuttamista voidaan edistää tukemalla vammaisten henkilöiden itsenäistä elämää, kannustamalla heitä aktiivisuuteen ja omatoimisuuteen, lisäämällä itsemääräämisoikeutta, sekä poistamalla osallistumisen fyysisiä, asenteellisia ja kommunikointiin liittyviä esteitä. (Vahva pohja osallisuudelle 2010, 3, 18-20.) Tässä luvussa tarkastelen YK:n vammaisten yleissopimusta sekä siihen nojaavaa Suomen valtakunnallista vammaispoliittista ohjelmaa.

3.1 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista täydentää muita ihmisoikeussopimuksia. Yleissopimus ei sinällään sisällä mitään uusia erityisiä oikeuksia vammaisille henkilöille, sen tarkoitus on vahvistaa vammaisten ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. Sillä pyritään erityisesti luomaan vammaisten henkilöiden syrjintää kieltäviä lakeja ja säädöksiä, sekä takaamaan heille tasapuolinen kohtelu kaikilla elämänalueilla. Yleissopimus asettaa jäsenmailleen vaatimuksia siitä, kuinka niiden tulisi edesauttaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia nauttia YK:n muihin yleissopimuksiin sisältyvistä ihmisoikeuksista. Tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin kaikilla muillakin kansalaisilla, sekä edistää heidän ihmisarvon kunnioittamista. (YK:n yleissopimus 2015, 1-6.)

Sopimuksessa korostuu vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus ja osallisuus heitä koskevaan päätöksentekoon. Sopimuksen tarkoitus on myös tietoisuuden lisäämisen edistäminen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Sen johtavat periaatteet ovat syrjintäkielto, esteettömyys ja saavutettavuus. Vammaispoliittista ohjelmaa tehdään juuri näiden asioiden parantamiseksi ja palvelupuutteiden poistamiseksi. Jäsenmaiden on raportoitava säännöllisesti erityiselle komitealle, joka valvoo yleissopimuksen toimeenpanoa sen voimaan astumisen jälkeen. (YK:n yleissopimus 2015, 74-79; Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, 2010.) Opin näytetyöni käsittelee erityisesti osallisuutta.

Yleissopimus on laadittu ja hyväksytty 13.12.2006. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen ensimmäisten joukossa vuonna 2007, mutta sopimusta ei kuitenkaan edelleenkään opinnäytetyötä aloitettaessa tammikuussa 2016 oltu Suomessa ratifioitu. Ratifiointin viivästyminen Suomessa johtui sopimuksen edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista jotka liittyvät vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen ja valinnanvapauteen, kuten oikeudesta valita kotikunta, itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja sen rajoittamista koskevan sääntelyn selkiyttämisestä. Suomi ratifioi vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ja sen valinnaisen lisäpöytäkirjan 11.5.2016, näiden voimaanastumispäivä oli 10.6.2016. (Vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointi, [viitattu 21.9.2016].)

3.2 Suomen vammaispoliittinen ohjelma

Pääministeri Vanhasen hallituksen selonteko vammaispolitiikasta keväällä 2006 asetti tavoitteita vammaispolitiikan kehittämiseksi, joista yksi oli Suomen vammaispoliittisen ohjelman laatiminen toiminnan ohjaamiseksi. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle, Suomen valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma, laadittiin vuosille 2010–2015. Hallitus halusi sillä turvata vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Ohjelmassa todettiin vastuun kestävän vammaispolitiikan toteuttamisesta olevan yhteiskunnan kaikilla toimijoilla ja sen toteuttamiseen osallistui yhdeksän eri ministeriötä vammaispolitiikalle tärkeiden yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Valtakunnallisen vammaisneuvoston kanssa. Sen suositusten avulla ohjattiin myös kunnallista ja alueellista vammaispolitiikkaa. VAMPO ja sen valmistelu edistivät myös osaltaan YK:n yleissopimuksen täytäntöönpanoa. (Vahva pohja osallisuudelle 2010, 5, 21.)

VAMPO:n kärjen muodostivat toimenpiteet, joilla haluttiin varmistaa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointin edellyttämien säädosmuutosten toteutumista, parantaa vammaisten henkilöiden sosioekonomista asemaa ja torjua köyhyyttä, varmistaa erityispalveluiden ja tukitoimien saatavuutta ja laatua maan eri puolilla, lisätä laaja-alaisesti yhteiskunnan esteettömyyttä sekä

vahvistaa vammaispolitiikkaa, lisätä tietopohjaa sekä kehittää laadukkaita ja monipuolisia menetelmiä vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi. VAMPO:n 14 vammaispoliittisesti merkittävää sisältöaluetta sisältää yhteensä 122 toimenpidettä. (Vahva pohja osallisuudelle 2010, 11.) Vammaispolitiikka ei ole yksinomaan sosiaali- ja terveystalouden alueella huomioitava asia, vaan velvoittaa kaikkia hallinnonaloja ja toimijoita.

Vammaispalvelulain uudistus vuonna 2009 oli yksi keskeinen osa ratifioinnin edellyttämää lainsäädäntöuudistusta, kun lakiin lisättiin säännökset vaikeavammaisten subjektiivisesta oikeudesta henkilökohtaiseen apuun (L 19.12.2008/981, 8 §, 8 c §, 8 d §). Vammaislainsäädäntöä uudistetaan edelleen. Tavoitteena on yhdistää vammaispalvelulaki ja laki kehitysvammaisten erityishuollosta yhdeksi uudeksi vammaispalvelulaksi ja laki kehitysvammaisten erityishuollosta yhdeksi uudeksi vammaispalvelulaksi. Henkilön diagnoosi tai vamman syntytyyppi ei saisi jatkossa määrittellä palvelun saamista, vaan perusteena tulee olla yksilöllinen arvio vamman aiheuttamista toimintakyvyn rajoitteista. Ikääntymiseen liittyvien sairauksien ja toimintarajoitteiden vuoksi aiheutunut toimintakyvyn heikentyminen rajataan tämän lain ulkopuolelle. (Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2015, 1-2.)

Lainsäädäntömuutokseen kuuluivat kotikuntalain ja sosiaalihuoltolain muutokset, jotka tehtiin vuosina 2010 ja 2014. Näiden johdosta kotikunnan vaihtamisen mahdollisuus ja oikeus hakea palvelutarpeen arviointia muusta kuin omasta kotikunnasta parantui laitoksessa, asumisyksiköissä ja perhehoidossa asuvien henkilöiden kohdalla. Muutosten myötä henkilö voi hakeutua toisen kunnan asukkaaksi ja sen palvelujen piiriin. Yhdenvertaisuuslaki (L 30.12.2014/1325) astui voimaan vuoden 2015 alusta. Laki turvaa yhdenvertaisuuden syrjintäperusteesta riippumatta ja velvoittaa tekemään mukautuksia palveluihin, jotta kaikki henkilöt voivat niitä käyttää yhdenvertaisesti. (Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti 2015.)

VAMPO:n tavoitteiden saavuttamiseksi on valtakunnallisesti toteutettu vammaispalvelujen säädöspohjan uudistamistoimenpiteitä tulkkipalvelujen osalta siirtämällä ne kunnilta Kansaneläkelaitoksen järjestämäksi ja käynnistämällä kehitysvammaisten asumista tukenut KEHAS-ohjelma, jonka tavoitteina on laitospaikkojen nopea vähentäminen ja yksilöllisten asumisratkaisujen kehittäminen sekä tietoisuuden ja eri

hallinnonalojen yhteistyön lisääminen. Vammaisten henkilöiden sosiaaliturvaa on parannettu säätämällä takuueläkkeestä joka vahvistaa kaikkein pienituloisempien vammaisten toimeentuloa. Työ- ja elinkeinoministeriö on selkiyttänyt palkkatuen ja työolosuhteiden järjestelytuen säädöksiä niin, että vamman vaikeuttaessa työllistymistä voidaan palkkatukea myöntää alentuneen työkyvyn vuoksi tietyksi ajaksi, mikäli se nähdään tarkoituksenmukaiseksi. Eri toimijat ovat vahvistaneet vammaisuuteen liittyvää tietopohjaa tutkimuksin ja seurantaraportein. (Sjöblom 2016, 2, 13.)

Valtakunnallista uutta vammaispoliittista ohjelmaa ei tulla laatimaan, vaan katsottiin, että voimavarat tuli keskittää vammaisten yleissopimuksen toimeenpanon tukemiseen. Suomella on kuitenkin muiden ratifioineiden maiden tapaan velvoite raportoida YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitealle niistä toimista, joihin Suomessa on ryhdytty sopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi. (VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä 26.10.2015.) Valtakunnallisessa vammaispoliittisessa ohjelmassa ja sen loppuraportissa ilmenevät ne alueet, joissa on valtakunnallisesti edistytty ja joiden eteen on edelleen tehtävä toimenpiteitä. Vaikka uutta valtakunnallista VAMPOa ei laadita, se ei tarkoita, että toimenpiteitä voidaan jatkossa jättää tekemättä. Toimenpiteistä osa oli kertaluontoisia, kuten tietyt lakiuudistukset ja tulkkipalvelujen siirto kunnilta valtiolle. Osa tavoitteista vaatii jatkuvia toimenpiteitä ja huomiointia sekä puutteiden esiin nostamista, kuten esteettömyysasiat sekä asumisen ja työllistymisen kehittäminen.

Valmistelussa on Euroopan Unionin (EU) yhteinen vammaispoliittinen strategia, jossa tavoitteena on saavuttaa tasa-arvo, ihmisarvo ja yhtäläiset mahdollisuudet vammaisille henkilöille. Nämä edellyttävät valinnanvapauden, täyden ja aktiivisen osallistumisen varmistamista kaikilla aloilla elämässä ja yhteiskunnassa. Painopistealueet ovat yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, tietoisuuden lisääminen, saavutettavuus, yhdenvertaisuus lain edessä, sekä väkivallan ja hyväksikäytön ehkäisy. (CAHDPH Taskforce 2016, 5.)

4 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen taustaa ja toteutuksen sekä VAMPO työryhmän toimintaa ja sen liittymisen tutkimukseeni. Esittelen myös aineiston, menetelmät sen keräämiseksi sekä analysoinnin. Tutkimukseni lähtökohtana oli VAMPO:n päivittäminen osallistamalla asianomaisia ihmisiä kuten palvelun käyttäjiä ja virkamiehiä sen laadintatyöhön. Tarkoituksena oli tutkimukseni aineistoa hyväksikäyttäen luoda Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueen VAMPO 2016-2020. Ohjelman laatiminen tuli tehdä valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman mukaisesti. Vaikka uutta valtakunnallista VAMPOa ei laadita, Kaksineuvoisessa haluttiin edelleen tarkastella ja nostaa esiin palvelupuutteita ja pitää yllä vammaispoliittista keskustelua. Itse osallistuin vammaispoliittisen ohjelman laadintaan vammaispoliittisen työryhmän jäsenenä sekä toimin työryhmän sihteerinä. Tämän taustan perusteella tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

- Millainen on vammaispoliittinen ohjelma, jossa on pyritty osallistamaan ohjelman kannalta keskeisiä toimijoita?
- Miten vammaisten henkilöiden osallisuus mahdollistuu vammaispoliittisen ohjelman laadintatyössä?

4.1 Tutkimuksessa käytetyt menetelmät

Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa on myös toimintatutkimuksellisia elementtejä. Laadullinen tutkimus on elämismailman tutkimista, sillä on mahdollista tavoittaa ihmisen elämälle merkityksellisiä asioita. Laadullisessa tutkimuksessa täyden totuuden löytäminen tutkittavana olevasta asiasta ei ole tavoitteena, vaan sen tulosten käyttökelpoisuuden arviointi on usein lukijan vastuulla, koska laadullisessa tutkimuksessa on paljon tutkijan omia tulkintoja mukana. Tutkijan itse ollessa aineiston keräämisen välineenä, myös aineistoon liittyvät tulkinnat ja näkökulmat kehittyvät prosessin edistyessä. Tutkija voi nähdä tutkimusprosessinsa omana oppimistapahtumanaan. Laadullinen tutkimus ei myöskään pyri tilastollisiin yleistyksiin eikä tavoittamaan suurta aineistoa. (Alasuutari 1999, 33; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34; Vilka 2015, 118-120; Kiviniemi 2015, 74.)

Tutkimukseni on myös työelämän soveltavaa tutkimusta, jossa tavoitteena on kehittää palveluja laadittavan VAMPOn avulla. Tavoite oli myös luoda vuorovaikutuskulttuuria eri hallinnonalojen ja sidosryhmien välille. Tutkimuksessani on tutkimuksellinen ja toiminnallinen osuus sekä kehittämisen ulottuvuus. (Vilkkä 2015, 18-19.)

Toimintatutkimus pyrkii esimerkiksi kehittämään osanottajien tietoja ja asiantuntemusta, kuten tässä tutkimuksessa lisäämällä kunnan eri toimialojen vammaistietoisuutta aineiston keruun sekä syntyvän VAMPOn avulla. Tutkimukseni tarkoituksena on tuottaa tietoa käytännön kehittämiseksi ja se pohjautuu erityisesti vuorovaikutukseen. Käytännön kehittäminen tässä työssä on VAMPOn laatiminen. Vammaispoliittisen ohjelman laadinnassa tarvitaan laajaa toimijoiden välistä yhteistyötä ja keskustelua kehittämisen keinoista, jolloin tutkimus laajenee yhteiskunnalliseksi ja poliittiseksi, yhteisistä asioista neuvottelemiseksi. Tämä tutkimus, toimintatutkimukselle ominaisesti, tavoittelee käytännön hyötyä eli käyttökelpoista tietoa. (Heikkinen 2010, 16-22.)

Tutkimukseni on myös toimintatutkimukselle ominaisesti osallistava sekä käytännönläheinen sosiaalinen prosessi. Yhteistyöprosessien avulla tavoitellaan toimintaa ja vuorovaikutuksessa eri osapuolten on mahdollista laajentaa ajatteluaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82-83.) Kuten monet toimintatutkijat ovat korostaneet, tulisi tavallisten ihmisten osallistua heitä koskettaviin tutkimuksiin ja omia asioitaan koskevaan päätöksentekoon. (Heikkinen 2010, 27-33.) Opinnäytetyössäni pyritään osallistamaan ja otettamaan palvelujen käyttäjät mukaan VAMPOn laadintaan, jonka kautta vammaisten henkilöiden elämismailmaa voidaan parantaa ja samalla edistää palvelun käyttäjien ja kuntien eri toimialojen välistä vuorovaikutusta toiminnan kehittämiseksi.

Heikkisen (2010, 18) mukaan tutkijan roolina on rohkaista ihmisiä tarttumaan asioihin ja voimaannuttaa ja valtauttaa heitä. Raunio (2006, 44; Greenä ym. 2005, 268 mukailleen) esittää voimaantumisella tarkoitettavan asiakkaiden resurssien lisäämistä siten, että he itse voivat hallita omaa elämäänsä ja toteuttaa omia pyrkimyksiään. Eli kiinnitetään huomio henkilön omiin voimavaroihin, joiden Raunio kertoo olevan yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiselle sekä asiakkaan oman elämänhallinnan lisäämiselle keskeistä.

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan ihmisen oman kokemuksen kautta syntynyt tieto ja kaikkien tutkimusprosessiin osallistuvien tieto on arvokasta ja siihen uskotaan, kaikkiin asioihin on olemassa useampia näkökulmia, jotka kaikki ovat tärkeitä. He tuovat esiin myös, että ryhmäkeskusteluissa asioiden eri puolet saadaan parhaiten esille. Heidän mukaansa toimintaan ja sen ylläpitämiseen johtaa tutkimukseen osallistuvien oppiminen. Myös Vilkka (2015, 27) toteaa tutkimukseen osallistuvien osaamisen ja tiedon karttumisen olevan saatujen tutkimustulosten kanssa yhtä tärkeitä. Voidaan siis ajatella tutkimuksen tekemisellä ja käytettyjen aineistojen keruumenetelmin saavutettavan tutkimuksen osatavoitetta, joka tässä tutkimuksessa oli tietopohjan lisääminen vammaisuudesta kunnan eri sektoreilla.

4.2 VAMPO työryhmä

VAMPO työryhmään kuului Kauhavan, Evijärven sekä Lappajärven kunnanhallitusten, sekä Kuntayhtymä Kaksineuvoisen ja vammaisneuvoston nimeämät edustajat. Sosiaalipalvelujen johtaja sekä vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä toimivat työryhmässä asiantuntijajäsenten ominaisuudessa. Osalla työryhmän jäsenistä ei ollut henkilökohtaista sidosta vammaisuuteen, osa jäsenistä oli joko omaisia tai työskenteli tai muuten toimi aktiivisesti vammaisten henkilöiden kanssa. Minä toimin työryhmän jäsenenä opinnäytetyön tekijän ja tutkijan roolissa sekä sihteerinä ja työryhmän yhteyshenkilönä. Kaksineuvoinen ei ole työnantajani, joten en ollut työsuhteen velvoittamana työryhmässä mukana. Työskentelen kuitenkin itse vammaisalalla yksityisellä sektorilla, joten senkin vuoksi koin suurta kiinnostusta VAMPO:n laadintaa kohtaan.

Sosiaalipalvelujen johtaja toimi aktiivisesti VAMPO:n laadintaprosessissa ja työryhmätyöskentelyssä vastuuhenkilönä. Hän kutsui VAMPO työryhmän ensimmäiseen kokoukseen, joka pidettiin tammikuussa 2016. Kokouksessa työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin vammaisneuvoston ehdotuksesta Pekka Keltto, joka toimii myös Kaksineuvoisen yhtymähallituksen jäsenenä. Kokouksessa päätettiin sosiaalipalvelujen johtajan ehdotuksesta tehdä sähköinen alkukysely ja kartoittaa kuntalaisten mielipiteitä vammaisten ihmisten elämismaailmasta ja palveluista, ja keskittyä sen

pohjalta nouseviin asioihin, erityisesti palvelupuutteina koettuihin epäkohtiin. Kyselyn tarkoitus oli siis toimia alkusysäyksenä VAMPO:n laadinnalle.

Tammikuusta- elokuuhun 2016 välisenä aikana VAMPO työryhmä kokoontui yhteensä viisi kertaa. Lisäksi sosiaalipalvelujen johtaja, vammaispalvelun sosiaalityöntekijä ja minä kokoonnuimme kolme kertaa. Työryhmäkokouksissa ja pienemmissä palaverieissamme sovimme jatkotoimenpiteistä, muokkasimme raporttia ja vaihdoimme ajatuksia. Näiden lisäksi raportin muokkausta ja suunnittelutyötä tehtiin myös sähköpostitse. Raportin kirjoittajana toimin minä. Viimeistellyn ulkoasun ja oikoluennan VAMPO raporttiin sen valmistuttua teki Kaksineuvoisen tiedottaja.

4.3 Tutkimusaineisto ja analyysi

Tutkimusaineistoni koostuu kyselyn vastauksista sekä keskusteluillan työryhmämuistiinpanoista ja loppupalautteista. Kyselyssä tiedustelin vastaajien halukkuutta olla mukana mahdollisesti myöhemmin järjestettävässä keskusteluillassa, jota varten pyysin henkilöitä jättämään yhteystietonsa. Tiedustelin myös olisiko vastaajissa halukkaita haasteltaviksi, tähän kaksi henkilöä ilmoitti kiinnostuksensa. Näistä yhden haastattelin koska toisen antamat yhteystiedot olivat puutteelliset, enkä tavoittanut häntä. Käytin haastattelua vammaispoliittisen ohjelman laadinnan tukena, mutta jätin sen pois tästä tutkimuksesta, koska haastatteluja tuli vain yksi ja koin, että keskusteluillan työryhmätyöskentelyissä samoja asioita tuli keskusteluissa esiin ja sain monipuolista materiaalia tähän tutkimukseen. Haastattelemani henkilö kutsuttiin kokemusasiantuntijajäseneksi keskusteluiltaan.

Oheisesta taulukosta selvenee tässä tutkimuksessa käytettyjen aineistojen lukumäärät. Keskusteluillan työryhmätyöskentelyissä ei eritelty osallistujia eri rooleihin, siksi näistä ei voida antaa tarkkaa lukumäärää.

Taulukko 1. Tutkimusaineistot.

Aineisto	Vastaajat	Lukumäärä
Kysely	Palvelun käyttäjä	21
	Omainen	25
	Päätätjä	30
	Työntekijä	35
	Muu kuntalainen	21
	Yhteensä	132
Keskusteluillan työryhmämuistiinpanot	Palvelun käyttäjä	Tarkkaa lukumäärää ei kerätty, noin kolmannes jokaista edustajaryhmää. Yhteensä noin 60
	Omaisat	
	Työntekijät/Viranhalti- jat/Luottamushenkilöt	
	Yhteensä	
Keskusteluillan loppupalaute	Palvelun käyttäjä	7
	Omainen	4
	Työntekijä/Viranhaltija	8
	Luottamushenkilö	1
	Ei määritelty	1
	Yhteensä	21

4.3.1 Kyselyn sisältö ja toteutus

Valtakunnallisessa vammaispoliittisessa ohjelmassa ”Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle” on 14 sisältöaluetta, joissa tarvitaan toimenpiteitä niiden epäkohtien ennaltaehkäisemiseksi, poistamiseksi tai lieventämiseksi, nämä ovat; 1. Itsenäinen elämä, 2. Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen, 3. Rakennettu ympäristö, 4. Liikennepalvelut, 5. Koulutus ja opiskelu, 6. Työ ja työllistyminen, 7. Terveystuho ja kuntoutus, 8. Sosiaaliturva, 9. Oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus, 10. Kulttuuri ja vapaa-aika, 11. Vammaisen henkilön kohtaama syrjintä, 12. Tietopohjan vahvistaminen, 13. Vammaispolitiikan resurssien kestävyden turvaaminen, 14. Kansainvälinen yhteistyö. Sisältöalueisiin on jaettu vielä 122 toimenpidettä, joilla tavoitteiden saavuttamista lähdetään hakemaan. Koska alueemme VAMPO oli tarkoitus luoda valtakunnallisen VAMPO:n mukaisesti, ohjasivat nämä sisältöalueet ja toimenpide-ehdotukset kyselylomakkeen koostamista.

Sisältöalueet jaettiin kyselyssä vielä osakysymyksiin, jotta saataisiin selville tyytyväisyyttä isompien kokonaisuuksien sisällä vaikuttaviin pienempiin osa-alueisiin, kuten esimerkiksi sisältöalue 3. *Rakennettu ympäristö*, pilkottiin erikseen esteettömyyden, valaistuksen ja kuulemisen osa-alueisiin (ks. liite 3). Rakennettu ympäristö on paljon muutakin kuin vain fyysisiä rakennuksia, ja esteettömyys muutakin kuin sitä, pääseekö pyörätuolilla kulkemaan. Se tarkoittaa myös valaistusta ja kontrastieroja värityksessä rakennusten sisällä. Nykyään sen alueella on huomioitava myös esimerkiksi, kuinka näkövammaisen omaava henkilö pystyy käyttämään palveluja, joita siirtyy kasvavassa määrin internettiin, kuten lomakkeet tai hakemukset.

Osa-alueet poimittiin niin ikään valtakunnallisesta VAMPOsta, osittain niitä muokattiin sosiaalipalvelujen johtajan, vammaispalvelujen sosiaalityöntekijän ja minun toimesta paremmin meidän aluettamme vastaavaksi. Halusimme selvittää tyytyväisyyttä ja kokemuksia joihinkin tiettyihin asioihin tarkemmin, kuten työllisyyden sisällä haluttiin saada kokemuksia työstä toimintakeskuksessa tai avoimista työmarkkinoista.

Kysely toteutettiin internetpohjaisesti tammikuun lopun-maaliskuun alkupuolen 2016 aikana. Kyselyn teknisen toteutuksen hoitivat Seinäjoen ammattikorkeakoulun

sosionomi amk opiskelijat yliopettaja Timo Toikon johdolla laatimani kysymyspatteriston mukaisesti. Kysely julkaistiin Kaksineuvoisen sekä sen jäsenkuntien, Evijärven, Kauhavan ja Lappajärven internet sivuilla avoimena linkkinä kaikkien kuntalaisten vastattavaksi. Minä toimitin linkit kyselyyn kuntien ja Kaksineuvoisen sivustoista vastaaville henkilöille. Kyselyä postitettiin minun ja osittain myös sosiaalityöntekijän toimesta kohdennettuna sähköpostilla jäsenkuntien ja Kaksineuvoisen luottamushenkilöille, alueen eri järjestöille, kirjastoihin ja sosiaalisen median kanaviin.

VAMPO:n laatimisesta ja kyselystä tehtiin pian kyselyn avaamisen jälkeen sosiaalipalvelujen johtajan aloitteesta lehtijuttu paikallislehteen (Komiati 10.2.2016), saadaksemme ihmisiä aktivoitumaan vastaamisessa. Haastattelun lehteen antoi myös yksi kehittäjäasiakas, sosiaalipalvelujen johtajan ja itseni lisäksi. Internetpohjaisella kyselyllä tavoitettiin alkuperäiseen päivämäärään mennessä vajaa sata vastaajaa, joista vain pieni osa palvelun käyttäjiä. Kyselyn vastausaikaa jatkettiin kahdella viikolla, 7.3.2016 saakka, sekä lomaketta jaettiin sosiaalityöntekijän toimesta toimintakeskuksiin ja asumisyksiköihin omaisille välitettäväksi paperiversiona. Jatkoajan jälkeen vastauksia tuli 132 kappaletta. Paperisten lomakkeiden vastaukset syötin itse webropol ohjelmaan.

Lomakkeita palautui vielä pitkän ajan kuluttua vastausajan umpeuduttua kymmenen kappaletta, mutta koska ne tulivat myöhässä eivätkä ehtineet analyysiin mukaan, jätin ne pois tämän tutkimuksen aineistosta. Kyselyn analysoinnin tein heti maaliskuussa jonka pohjalta lähdettiin työryhmän kanssa ideoimaan ja rakentamaan jatkokäytöskentelyä.

VAMPO työryhmän kokous pidettiin maaliskuussa 2016, jolloin käytiin läpi kyselystä saatuja tuloksia, jotka olin siihen mennessä ristiintaulukoinut kyselyn ohjelmistolla sekä analysoinut avoimet vastaukset. Kyselyn vastausten pohjalta työryhmä päätti ehdotuksestani järjestää avoimen keskustelutilaisuuden, tilaisuuden järjestelyistä vastasivat sosiaalipalvelujen johtaja, vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä ja minä. Pidimme kaksi palaveria sekä vaihdoimme useita sähköposteja illan tiimoilta. Palaverissa sovimme keskusteluiltaan kutsuttavista sekä illan toteutuksesta ja kunkin vastuualueista.

4.3.2 Keskusteluillan sisältö ja toteutus

Aineiston keräämiseksi ja syventämiseksi järjestetyn keskusteluillan taustana oli ajatus saada ihmisiä, niin virkamiehiä kuin palvelujen käyttäjiä, saman pöydän ääreen keskustelemaan asioista yhteisesti. Keskusteluillan tavoitteena oli saada kuuluviin palvelujen käyttäjien näkemyksiä ja kokemuksia asioista, sekä kerätä tietoa vammaispoliittisen ohjelman tueksi. Tätä kautta pyrittiin myös lisäämään tietopohjaa vammaisuudesta ja palveluista sekä herättämään ajatuksia kunnan virkamiehissä ja luottamushenkilöissä. Virkamiehiä edustamaan kutsuttiin sivistystoimenjohtaja, teknisen toimenjohtaja sekä toimintakeskuksen edustaja. Kehittäjäasiakkaan ominaisuudessa tilaisuuteen kutsuttiin myös neljä palvelun käyttäjää tai läheistä. Keskusteluilta on tutkimukseni toiminnallinen osuus.

Keskusteluilta toteutettiin 27.4.2016. Kutsu avoimeen keskustelutilaisuuteen lähetettiin sosiaalipalvelujen johtajan toimesta virkamiehille, sekä sosiaalityöntekijän toimesta joillekin asiakkaille ja toimintakeskuksille sekä asumisyksiköille. Kutsu (Liite 2) julkaistiin myös Komiat –lehdessä ja Järviseutu -lehdessä. Osallistujia keskustelutilaisuudessa oli kaikkiaan 60 henkilöä, joista palvelun käyttäjiä arviolta kolmannes, omaisia kolmannes, virkamiehiä/työntekijöitä tai luottamushenkilöitä kolmannes.

Ilta rakennettiin kyselystä saatujen vastausten perusteella. Illan keskusteluteemat valittiin kyselyn vastauksien avoimista kysymyksistä asioiden toistuvuuden mukaan. Jotka analyysini perusteella muodostuivat seuraaviksi;

- sivistys, koulutus, päivähoito ja kulttuuri
- esteettömyys/rakentaminen
- työllisyys
- sosiaali- ja terveystalvet

Keskustelutilaisuus toteutettiin learning café menetelmällä (ks. Verkostojohtamisen opas, [viitattu 1.8.2016]). Menetelmällä haetaan ideoita ja mielipiteitä etukäteen valittuihin aiheisiin ja työskennellään ryhmissä kirjaten mielipiteitä ylös. Lähtökohtana on jakaantua ryhmiin pöytäkunnittain. Prosessin edetessä pöytäryhmien jäsenet

vaihtavat pöydästä toiseen, jolloin ryhmä pohtii aiempia tuotoksia ja lisää omia ajatuksiaan. Nimesimme kuhunkin pöytään kaksi kiinteää jäsentä, asiantuntijajäsenten ominaisuudessa ja samalla he toimivat puheenjohtajina omissa pöydissään.

Jäseniksi kutsuttiin sivistysjohtaja sivistyksen asiantuntijaksi, teknisen toimen johtaja esteettömyyden asiantuntijaksi, tuetun työllistymisen johtaja työllisyyden asiantuntijaksi, sekä sosiaalipalvelujen johtaja sosiaali- ja terveysalan asiantuntijaksi. Lisäksi kuhunkin pöytään kutsuttiin asiakasedustaja. Osa edustajista ilmoitti osallistumishalukkuutensa kyselyn yhteydessä ja osa valittiin sosiaalipalvelujohtajan sekä vammaispalvelujen sosiaalityöntekijän päätöksellä, perustuen siihen, että kyseisillä henkilöillä oli kokemusta sen teeman alueilta oman elämänsä kautta.

Sivistysjohtaja oli estynyt tulemasta ja nimesi tilalleen varhaiskasvatusjohtajan. Tuetun työllistymisen johtaja oli estynyt, joten hänen varalleen sosiaalipalvelujen johtaja nimesi toimintakeskuksen vastaavan ohjaajan. Asiakasedustaja oli joko palvelujen käyttäjä itse tai joku lähiomainen, jolla oli kokemusta vammaisuudesta tai palveluista pitkältä ajalta. Lisäksi pöydissä oli kirjurit. Kirjurin tehtävänä oli kellottaa sekä kirjata ylös keskustelussa nousseita asioita teemojen ympäriltä. Kirjuri myös palautti aiheeseen ja tarvittaessa opasti mutta ei itse varsinaisesti osallistunut keskusteluun. Kirjureina minun lisäksi pöydissä toimi kaksi sosiaalityöntekijää ja yksi sosiaaliohjaaja

Learning café ryhmiin jakaminen tapahtui värikoodien perusteella. Jokaiselle tulijalle jaoimme satunnaisessa järjestyksessä kartonginpalaset, joita oli neljää eri väriä. Näiden värien perusteella kukin ohjattiin omaan ryhmäänsä. Halusimme toimia näin, jotta samaan ryhmään ei tulisi esimerkiksi saman työpaikan henkilöstö tai yhden perheen jäseniä. Jolloin vaarana olisi voinut olla se, että yhden henkilön sanomisia muut myötäilevät tai näkökulma olisi jäänyt suppeaksi vain yhden työpaikan henkilöstön kokemaksi tai yhden perheen kertomaksi. Halusimme siis ryhmien jakautuvan sekalaisemmin.

Kuhunkin pöytään valittiin suoraan kyselylomakkeen kysymysten avoimista vastauksista kolme väittämää, joiden oli tarkoitus olla hieman provosoivia ja keskustelua herättäviä. Väittämät sallivat myös niiden ulkopuolisen keskustelun, jos ihmisillä tuli jotakin sanottavaa muista asioista. Väittämät olivat:

Sivistys;

”Yhteistyö siirtymävaiheissa on sujuvaa ja yksilöllistä”

”Jatko-opintomahdollisuudet ovat kaukana mutta saatavilla”

”Erytistarpeet huomioidaan hyvin tavallisessa ryhmässä (päivähoito, koulu, kulttuuri)”

Rakennettu ympäristö/esteettömyys;

”Ympäristömme on esteetön”

”Rakentamisessa ja palveluissa otetaan huomioon kuntalaisten mielipiteet”

”Asenneilmasto vammaisia kohtaan ei toimi yleisellä tasolla”

Työllisyys;

”Työmarkkinoille siirtynyttä vammaista ei ole”

”Kaikilla on oikeus tehdä työtä”

”Päivän saa kulumaan ilman työtäkin”

Sosiaali- ja terveystyöpalvelut;

”Vaikuttamismahdollisuudet ovat pienet”

”Asiakas ei tule huomioiduksi yksilönä”

”Asioiden käsittely on suhteellisen nopeaa”

Itse ohjeistin kaikki osallistujat yhteisesti työryhmätyöskentelyn toimintatapaan, sekä toimin kirjurina sivistyksen pöydässä. Pöytiin laitoimme kunkin aihealueen väittämät, josta oli tarkoitus keskustella ja kertakäyttölakanat muistiinpanoja varten. Työskentelyaikaa kullakin ryhmällä jokaisessa pöydässä oli 15 minuuttia, jonka jälkeen ryhmä siirtyi seuraavaan pöytään pohtimaan sen alueen teemoja. Ensimmäinen ryhmä aloitti siis työskentelyn ja asioiden kirjaamisen pöydässä, ja seuraavat ryhmät täydensivät asioita. Lopuksi kaikkien kierrettyä kaikki pöydät, me kirjurit esittelimme kunkin pöydän tuotokset. Näistä vielä heräsi keskustelua, jotka sosiaalipalvelujen johtaja kirjasi muistiin.

Lisäksi mielipiteiden saamiseksi käytimme illassa tarralappumenetelmää. Seinälle laitoimme kartongit, joihin oli väliajoilla ja jo heti alussakin mahdollista käydä liimamassa omia mielipiteitään post-it lapulle kirjoitettuna/kuvattuna. Post-it laput olivat koodattu väreillä, vihreä palvelujen käyttäjille, pinkki omaisille, oranssi virkamiehille/työntekijöille ja keltainen luottamushenkilöille. Kartongeissa oli seuraavat tekstit, joita sai jatkaa;

”Vammaisen henkilön osallisuus mahdollistuu...”

”Vammaisen henkilön osallisuus ilmenee...”

Keskusteluillasta tehtiin myös sosiaalityön pro gradu työ, työn tekijä Piia Liinamaa käytti tarralappumenetelmää omassa työssään. Siksi minä jätin tämän aineiston oman tutkimukseni ulkopuolelle. Tämänkin aineiston kuitenkin haluan mainita tässä kohtaa, sillä aineistoa hyödynnettiin vammaispoliittisen ohjelman laadinnassa. Tämä menetelmä liittyy osallistavan ja hyvän vammaispoliittisen ohjelman laadintaan myös, vaikka ei tämän tutkimuksen aineistoon kuulukaan.

Loppupalautelomake (Liite 4) oli jaossa pöydissä, joita ohjeistimme täyttämään aina väliajoilla ja vielä lopuksi sitä oli mahdollisuus täyttää. Gradun tekijä vastasi lomakkeen laadinnasta mutta työstimme sitä myös yhdessä, jotta se palvelisi molempien opinnäytetöitä. Lomakkeessa kysyttiin.

- Missä asioissa tai palveluissa vammaisen henkilö on osallinen?
- Missä asioissa tai palveluissa kaivataan enemmän mahdollisuuksia vammaisen henkilön osallistumiseen?
- Miten vammaisen henkilön osallisuus toteutuu vammaispoliittisen ohjelman laadinnassa?

Käytimme montaa eri menetelmää aineiston keräämiseksi, osallistumisen ja osallisuuden lisäämiseksi ja mahdollistaaksemme ihmisten sanomaan mielipiteitään jollakin keinolla. Jos ei halunnut sanoa ryhmäkeskustelussa mitään, oli mahdollista kirjoittaa mielipiteensä loppupalautteeseen tai käydä ottamassa kantaa tarralapun avulla. Paikallislehti Komiat (4.5.2016), kävi tekemässä jutun myös keskusteluillasta. Toukokuussa sosiaalipalvelujen johtaja, vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä

ja minä kävimme läpi keskusteluillan tulokset ja loppukuussa pidetyssä työryhmän kokouksessa kävimme ne läpi työryhmän kanssa. Myös muu VAMPO työryhmä osallistui keskusteluiltaan.

4.3.3 Aineiston analysointi

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 92) toteavat laadullisen tutkimuksen aineistosta löytyvän aina paljon kiinnostavia asioita, joita kaikkia olisi kiva raportoida tutkimuksessa. He kuitenkin kehottavat tutkijaa rajaamaan aineistonsa tarkkaan ja paneutumaan siihen syvällisesti. Rajaamisen vaikeus tuli eteen myös tässä tutkimuksessa, koska keräsimme eri tavoin aineistoa vammaispoliittisen ohjelman laadinnan tueksi, olisin halunnut käyttää niitä kaikkia myös tämän tutkimuksen teossa.

Käytin aineistoni analysoinnissa aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Se perustuu päättelyyn ja tulkintoihin. Tutkimuksessani vertailen johtopäätöksiä ja teoriaa aineistoon muodostaessani tietoa näiden pohjalta. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan etsien siitä yhtäläisyyksiä ja eroja. Se on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja, se tarkoittaa sanallista tekstin sisällön kuvailua. Tutkimuksen kohteena oleva aineisto voi olla melkein mitä vain kirjoista keskusteluihin. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105-112.)

Sisällönanalyysin ohella puhutaan myös sisällön erittelystä. Sisällön erittely tarkoittaa kvantitatiivista dokumenttien analyysia, jossa kuvataan määrällisesti jotakin aineiston sisältöä. Näitä molempia voidaan hyödyntää samaa aineistoa analysoidessa. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tuottamalla esimerkiksi sanallisesti kuvattua aineistosta määrällisiä tuloksia, kuten tässä tutkimuksessa olen kyselyn avoimien kysymysten vastauksista poiminut tiettyjen asioiden esiintymismääriä. Sisällön erittelyä tein myös poimiessani kyselystä aineistoa jatkotyöstettäväksi keskusteluiltaan. Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto jaetaan pienempiin osiin, käsitteellistetään ja järjestetään uudelleen uudellaiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-116.)

Kyselystä saatuja tuloksia siis käytettiin järjestettäessä keskusteluiltaa. Joten tein analysoinnin ensimmäisen vaiheen, kyselyn analyysin, jo ennen tuota iltaa. Analyysintekoni ei siis ole rajoittunut vain kaiken aineiston keräämisen jälkeiseen aikaan, vaan olen tehnyt sitä tutkimuksen edetessä koko ajan ja hyödyntänyt sitä tutkimuksen seuraavissa vaiheissa.

Ensimmäisessä analysointi vaiheessa olen ensin ristiintaulukoinut kyselyn monivalintavastaukset kyselyn ohjelmistossa, jonka perusteella sain selville eri vastaajarooleissa vastanneiden keskiarvot ja mielipiteiden jakaantumisen kustakin osa alueesta ja niiden sisällä olevista kysymyksistä. Tämä on oleellista tietoa, koska oletukseni oli, että palvelujen käyttäjien vastaukset eroavat hyvinkin esimerkiksi omaisten vastauksista ja näiden eroja pystyin analysoinnissa pohtimaan. Keskiarvo tulokset myös antoivat suuntaa jo siitä, millä alueilla vastaajat näkivät palvelupuutteita. Tämän jälkeen paneuduin tarkemmin kyselyn sanallisiin vastauksiin. Vastauksia lukiessani, oli jo sillä perusteella huomattavissa useimmiten toistuvia asioita tai vastaajien käyttämiä ilmaisuja.

Kyselyn sanallisia vastauksia tuli monta A4 sivua. Karsin, eli pelkistin, kyselyn aineistosta pois epäolennaiset asiat, kuten selkeästi ikäihmisiin liittyvät asiat ja etsin tarkentavien ja avointen vastausten sisällöistä saman sisältöisiä toistuvia ilmaisuja. Nämä ilmaisut jaoin alaluokiksi. Ilmaisuja olivat esimerkiksi opetus, koulutus, koulunkäynti. Tämän jälkeen käsitteellistin yläluokat, joiksi muodostuivat - sivistys, koulutus, päivähoito ja kulttuuri, - rakennettu ympäristö/esteettömyys, - työllisyys sekä - sosiaali- ja terveyspalvelut. Vastauksissa siis toistuivat esteettömyyteen, koulutukseen, vapaa-aikaan, työllisyyteen ja sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä yleiseen asenneilmastoon liittyvät asiat. Näillä alueilla vastaajat näkivät eniten palvelupuutteita. Nämä aihealueet ohjasivat edelleen keskusteluillan rakentamista.

Keskusteluillan työryhmätyöskentelyissä muistiinpanoista ja loppupalautteista erittelin ensin selkeästi kyseisiin teemoihin kuuluvat asiat, kuten työllisyydessä esiin nousseet työhön liittyvät asiat, sen jälkeen ryhmittelin muut esiin tulleet uudet asiat omaksi yläluokakseen, kuten osallisuuden mahdollistuminen vammaispoliittisen ohjelman luomisessa. Keskusteluillan aineisto syvensi kyselystä saatuja vastauksia ja yhdistin ne analyysin loppuvaiheessa yläluokkiensa alle.

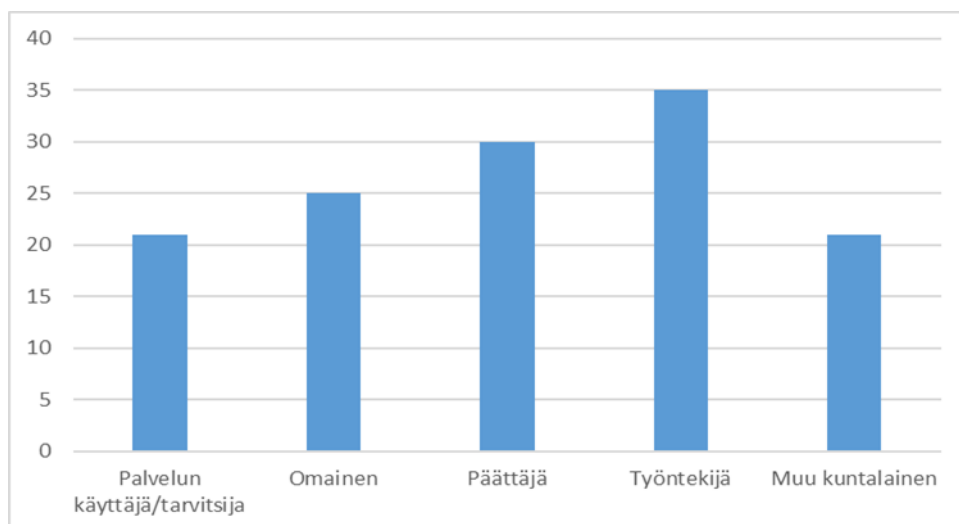
5 OSALLISENA OMASSA ELÄMÄSSÄ

Tässä luvussa esittelen tarkemmin kyselyn sekä keskusteluillan tuloksia. Kysely sekä keskusteluilta selvittivät vastaajien tyytyväisyyttä eri osa-alueisiin ja näin toi esiin VAMPO työryhmälle ne kohdat, joihin erityisesti uudessa ohjelmassa tuli paineutua.

Vammaisuus ei siis ole vain sosiaali- ja terveystalvelujen alueella huomioitava asia, kunnissa tulee nähdä sen aiheuttamia haasteita tai vaatimuksia kaikkien palvelujen järjestämisessä (Keskusteluilta, työntekijä).

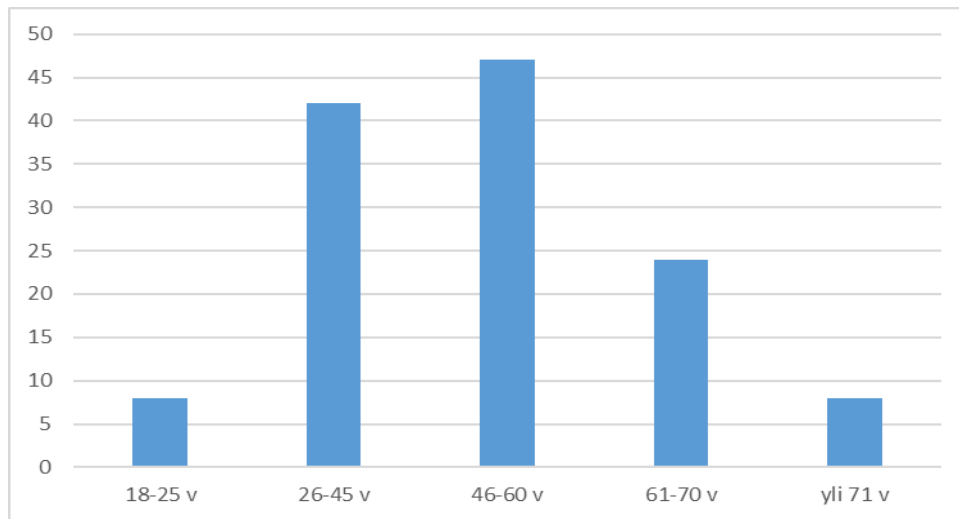
5.1 Kyselystä saatuja taustatietoja

Kyselyyn vastasi Kaksineuvoisen alueelta yhteensä 132 henkilöä. Vastaajien joukossa oli yllättävän monta muun kuntalaisen ominaisuudessa vastannutta. Pidin lukumäärää yllättävänä, sillä useinkaan ei tule vastattua kyselyyn johon itsellä ei ole mitään kontaktipintaa. Kyselyssä ohjeistettiin nimenomaan vastaamaan siltä näkökantilta, miten asian itse näkee toteutuvan tai olevan. Oheisesta kuviosta 1 nähdään, että työntekijät ja päättäjät olivat suurin vastanneiden ryhmä, johtuen osaltaan siitä, että heille oli mahdollista laittaa kysely kohdennettuna sähköpostina ja myöhemmin muistutuksena uudelleen.

Kuvio 1. Vastaajaroolit.

Ikäjakaumataulukko (kuvio 2) osoittaa myös suurimman osan vastaajista ollen työikäisiä, joka voi selittää työllisyys kohdan vastauksia.

Kuvio 2. Vastaajien ikäjakauma.

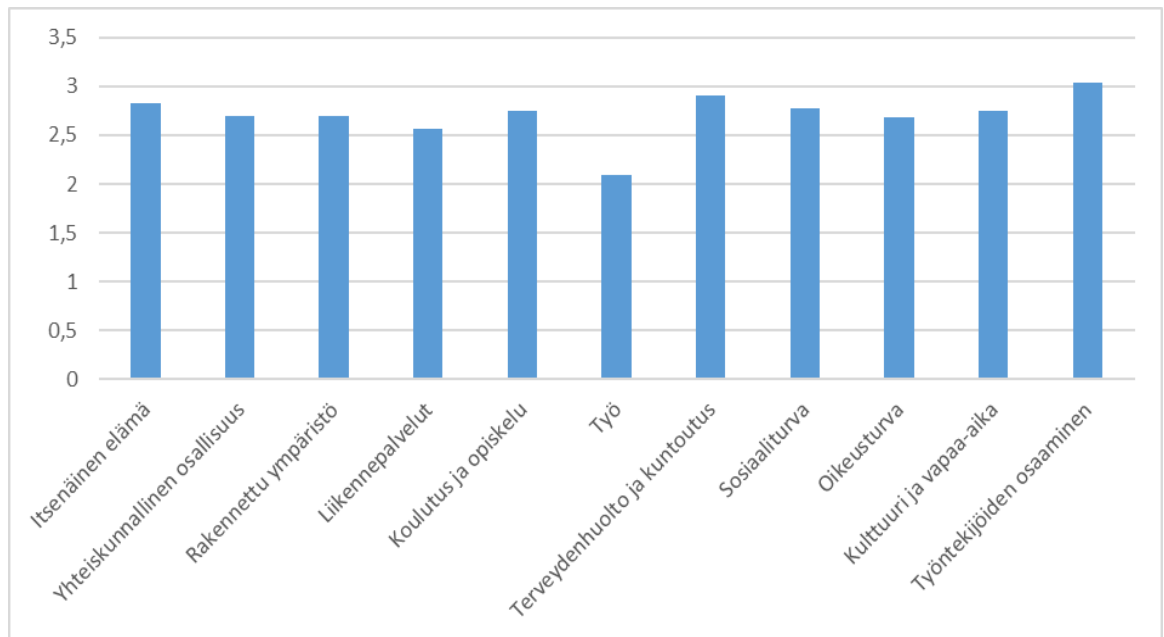
Kyselyn vastausasteikko oli 1-4, jossa 1 oli ei toimi lainkaan, 2 toimii kohtalaisesti, 3 toimii useimmiten jotakin parannettavaa, 4 toimii hyvin. Vaihtoehtoista tarkoituksella jätin pois vaihtoehdon ”en osaa sanoa”, sillä katsoin, että se vaihtoehto valitaan usein liian helposti, jos asiasta ei ole syvällisempää kokemusta henkilökohtaisesti. Kyselyssä oli kuitenkin mahdollista jättää vastaamatta kokonaan. Lisäksi joka kysymyksen jälkeen oli myös tila tarkentaville vastauksille ja mielipiteille. Lopuksi oli myös avoimia kysymyksiä.

Tarkentaviin ja avoimiin kysymyksiin tuli paljon vastauksia, josta olin positiivisesti yllättynyt. Usein ainakaan henkilökohtaisesti en tule vastanneeksi kuin monivalintakysymyksiin, mutta tässä tutkimuksessa koen, että vastaajat olivat todella halunneet tuoda mielipiteensä esiin paremmin kuin vain valitsemalla asteikolta sopivimman. Tarkentaviin ja avoimiin kysymyksiin oli vastattu kaikissa rooleissa, eniten mielipiteitään esittivät omaiset ja työntekijät.

5.2 ”Vammaisia ei syrjitä enää niin paljon kuin ennen”

Kyselyn keskiarvojen perusteella voidaan päätellä suurimman osan asioista olevan suhteellisen hyvin Kaksineuvoisen alueella. Oheisesta kaaviosta (kuvio 3) nähdään

keskiarvojen eroja 11 sisältöalueen välillä. Huonoimmaksi alueeksi nähtiin työ, parhaiten toimivaksi alueeksi nähtiin työntekijöiden osaaminen.

Kuvio 3. Vastausten keskiarvojakauma.

Purkamalla tässä tutkimuksessa käytetyt, tarkemmin luvussa 4.3 esitellyt, sisältöalueet (kuvio 3), pienemmiksi osiksi joita on 31 kappaletta (liite 3), nähdään selkeämmät erot sisältöalueiden sisällä. Nämä kaikki osa-alueet aukaisen seuraavana. Osa-alueita on niin monta, että niistä ei ole järkevää laatia kuviota selventämään. Olen erityisesti kiinnittänyt huomiota niihin sisältöalueiden tuloksiin, jossa eri osa-alueet saivat selkeästi erilaiset arvostelut kyselyssä. Tyytyväisimpiä ja korkeimmat arvosanat lähes kaikilla osa-alueilla antaneet olivat palvelujen käyttäjät itse, on kuitenkin otettava huomioon, että heitä vastaajien joukossa oli vain 21 henkilöä. Erityisesti analysoinnissa olin kiinnostunut niistä kysymyksistä, joihin vastaajat olivat tarkentaneet monivalintakysymyksen vastaustaan tai muista avoimista kysymyksistä. Keskiarvotulokset kertoivat kuitenkin sitä yleistä tyytyväisyyden tasoa ja antoivat osviittaa siitä, mihin sisältöalueisiin tuli keskusteluillassa paneutua syvällisemmin.

Olen ryhmitellyt seuraavassa tulokset keskusteluiltaan valittujen teemojen mukaisesti, jotka olivat siis - sivistys, - rakennettu ympäristö, - työllisyys, - sosiaali- ja terveyspalvelut.

5.2.1 Koulutus- ja kulttuuri osallisuuden lisääjinä

Ympäristö tehtävä lapselle sopivaksi (Keskusteluilta, muistiinpanot).

Koulutukseen ja opiskeluun sisältyvät perus- ja jatko-opinnot nähtiin kyselyn vastausten mukaan toimivan kohtalaisesti (kokonaiskeskiarvo 2,76). Perusopinnot nähtiin toimivan melko hyvin (ka 2,95), kun taas jatko-opinnot heikommin (ka 2,55). Siirtymävaiheessa perusopinnoista jatko-opintoihin kaivattiin lisää opinto-ohjausta. Vaihtoehtoja ei nähty jatko-opintopaikoiksi olevan kovin paljon, erityisammattio-pistoja on alueen lähistöllä muutama joihin yhden palvelujen käyttäjän mukaan ”on pakko mennä, kun ei ole muitakaan”. Osa vastaajista toi esille, että erityisesti kehitysvammaiselle nuorelle tärkeämpiä jatko-opintoja olisivat itsenäiseen elämään valmentavat linjat, joissa harjoitellaan itsenäisen elämän taitoja, kuin varsinaiset ammattilinjat. Myös se seikka tuotiin esiin useammassa puheenvuorossa keskusteluillassa, että ammattiin valmistunut vammaisen nuori ei kuitenkaan koulutuksen jälkeen työllisty edes tuetusti, vaan toimintakeskukseen ja eläkkeelle siirtyminen on lähestulkoon automaatti.

Onko tavallisessa ammattiopistossa opiskelu mahdollista vammaiselle henkilölle. Miksi vammaiset eivät hakeudu tavalliseen ammattiopistoon. (Keskusteluilta, muistiinpanot.)

Opinto-ohjaus jatko-opintoihin siirryttäessä nähtiin tärkeänä ja sitä toivottiin enemmän. Vastaajat toivat esille koulutusasioiden selvittelyn ja järjestelyn olevan vammaisen nuoren vanhemmille vielä hankalampaa kuin tavallisen nuoren, eikä erityislinjoista tai muista mahdollisuuksista ole niin paljon tietoa saatavilla kuin muiden nuorten opintomahdollisuuksista. Kuitenkaan ei etenkään kehitysvammaisten nuorten kohdalla nähdä realistisena mahdollisuuksina lähteä tavalliseen ammattiopistoon tavalliselle linjalle opiskelemaan, vaan erityislinjat nähtiin paremmaksi vaihtoehdoksi. Heräsi kuitenkin kysymys, miksi muut vammaiset nuoret eivät hakeudu ammattiopistoon. Henkilökohtaisen avustajan turvin näkö- tai liikuntavammaisen nuori voisi siellä hyvinkin tulla toimeen. Vastaajat pohtivat voisiko kiusatuksi tulemisen mahdollisuus olla yksi syy. Toisaalta itse ajattelen, että eihän kukaan kannakaan mukanaan ”olen vammaisen” -kylttiä, joten emme edes ulkopuolisena tiedä, paljonko erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä ammattiopistoissa on. Ekholm ja Teittinen

(2014, 28) ovat tutkimuksessaan todenneet opiskelun ja tätä kautta ammatinvalinnan edistävän vammaisen nuoren yhdenvertaisuutta ja lisäävät koulutuksen edistävän myös vammaisen henkilön työllistymistä myöhemmässä elämässä.

Omien vanhempien jaksamisesta kiinni, minne vammaisen pääsee vapaa-ajalla. Vapaa-aika-avustajien puute. (Kysely, omainen.)

Kulttuurissa ja vapaa-ajan palveluissa tämän tutkimuksen vastausten mukaan on kohennettavaa (ka 2,76). Sisältöalueen sisällä kirjastopalveluihin oltiin hyvin tyytyväisiä (ka 3,19) mutta liikuntaharrastuksiin (ka 2,36) sekä muihin harrastemahdollisuuksiin (ka 2,71) oltiin tyytymättömämpiä. Avoimissa 18 vastauksessa toivottiin harrastustoimintaan parannusta. Vapaa-ajan toimintoja on maaseudulla muutoinkin vähemmän tarjolla kuin isommissa kaupungeissa. Lisäksi meillä on jo etäisyydet haasteena monille muillekin kuntalaisille, saati sitten vammaiselle henkilölle. Toivottiin liikuntaharrastuksia sekä kulttuuripalveluita vammaisille.

Vastauksissa niin kyselyssä kuin keskusteluillassakin, tuli esiin myös se, että vapaa-ajan mahdollisuuksiin kyllä pääsee fyysisesti mutta vammaisen henkilö ei usein pysty käyttämään näitä itsenäisesti vaan tarvitsisi avustajan. Tähän tuli ehdotuksia ystävöiminnan lisäämisellä tai vapaa-ajan tai henkilökohtaisen avustajan mahdollisuuksilla. Keskusteluillan palautteissa kulttuuri- ja harrastusmahdollisuuksien parantaminen tuotiin esille useissa vastauksissa. Kivistö (2014, 98) mainitsee osallisuuden lisääntyvän myös mielekkäiden harrastusten myötä, vapaa-ajantoiminta voi myös korvata työn puutteesta johtuvaa vajetta.

Vanhempia pitäisi rohkaista vammaisen lapsen syntymästä lähtien osallistumaan ns. normaalien lasten toimintaan kerhot, harrastukset jne. (Keskusteluilta, muistiinpanot).

5.2.2 Rakennettu ympäristö osallistumisen mahdollistajana tai estäjänä

Rakennettuun ympäristöön sisältyy niitä asioita, joita on otettava huomioon fyysisen liikkumisen ja toimimisen kannalta liikunta-, näkö- ja kuulovammaisten näkökulmasta. Julkisten rakennusten lisäksi muun muassa julkisen liikenteen sekä tiestön helppokäyttöisyys/-kulkuisuus eli esteettömyys, värikontrastien sekä valaistuksen

huomioiminen opaskylteissä ja julkisissa tiloissa, sekä kuulemisen kannalta esimerkiksi induktiosilmukoiden käyttö julkisissa tiloissa kuuluvat huomioitaviin asioihin.

Vastaajat mainitsivat fyysisten liikkumisesteettömyyden lisäksi muun muassa kontrastierojen puutteellisuuden joissakin julkisissa tiloissa, esimerkkinä kerrottiin terveysaseman valkoiset käytävät ja sen valkoiset ovet valkoisine karmeineen olevan haasteellinen näkövammaisen henkilön käyttää. Myös taajamien jalankulkuväylien huono kunto tuotiin esiin. Kaksineuvoisen alueella rakennettu ympäristö sai ka 2,69. Esteetön rakennettu ympäristö edistää Kivistön (2014, 134) mukaan itsenäistä toimimista ja yhdenvertaisuuden kokemista sekä vähentää palvelutarvetta. Esteettömyys palvelee kaikkia kansalaisia, ei vain vammaisia. Urhosen (2011, 61) mukaan 1990 –luvulla esteettömyys tarkoitti enimmäkseen fyysistä esteettömyyttä, sitä, että paikkoihin pääsee helposti tai liikkumaan apuvälineillä. Nytemmin on alettu ymmärtää esteettömyyttä laajemmin, se on esimerkiksi valaistukseen, äänentoistoon ja internetin käyttöön liittyviä asioita.

Kuljetuspalvelut mahdollistaa, että saan itse hoitaa asioitani ja sosiaalisia suhteitani. Koen sen yhtenä tärkeimmistä asioista. Muuten olisin kotini vanki. (Kysely, palvelun käyttäjä.)

Liikennepalveluihin sisältyy joukkoliikenne, palvelutaksi sekä vammaispalvelulain mukaiset taksikyydit. Joukkoliikennepalvelut ovat koko Kaksineuvoisen alueella huonot kaikkien kansalaisten näkökulmasta, tässäkin tutkimuksessa se tuli ilmi ja niihin oltiin tyytymättömiä (ka 1,69). Vammaispalvelulain mukaisiin kuljetuspalveluihin oltiin erittäin tyytyväisiä (ka 3,16). Alueellamme on asiakkaalla oikeus tilata se taksi, jonka itse haluaa, eikä kyydityksiä tarvitse tilata isosta taksikeskuksesta eikä niitä tarvitse yhdistellä toisten kanssa, kuten on jossakin isommilla paikkakunnilla. Palvelutaksin toimintaan ei olla kovin tyytyväisiä (ka 2,82), koska ajat milloin kutsuohjattu palvelutaksi on käytettävissä ovat hyvin rajallisia. Kokonaiskeskiarvo liikennepalveluille oli 2,56.

5.2.3 Työ osallistuttaa yhteiskunnan ylläpitämiseen

Kaksineuvoisen alueella työllistyminen ja tuetun työn muodot nähtiin kyselyn vastausten perusteella huonoksi (ka alle 2) kun taas saman aihealueen sisällä ollut

päivä-, toiminta-, ja työkeskustoimintaan oltiin hyvin tyytyväisiä (ka 3,13). Kokonaisuutena tämä sisältöalueen keskiarvoksi muodostui 2,11. Työllistyminen joko tuetusti tai tavallisille työmarkkinoille nähtiin heikosti toimivana asiana. 15 vastauksessa jossa mukana niin päättäjien, työntekijöiden, omaisten ja palvelun käyttäjien vastauksia, kävi ilmi, että työllistymisessä on haasteita tai se ei onnistu ollenkaan.

Linnakangas ym. (2006, 22, 82) ovat valtakunnallisesti tutkineet vammaistukea ja verotuksessa invalidivähennykseen oikeutettujen vammaisten työllistymistä. Heidän tutkimuksensa seuranta kesti kahdeksan vuotta ja saamiensa tulosten mukaan työllistyneitä vammaisia on vähän, eikä työmarkkinoilla ole onnistuttu vahvistamaan vammaisten asemaa tasapuolisesti, lisäksi vammaisten työllistyminen on hidasta. He toteavat työllistymistä tukevia toimia tehdyn viime vuosina paljonkin yhteiskunnassamme, mutta näitä toimia tulee edelleen jatkossakin lisätä ja kehittää. Nämä samat asiat tulivat ilmi myös tämän tutkimuksen tuloksissa, samat haasteet ja ongelmat vammaisten henkilöiden työllistymisessä voitaneen nähdä valtakunnallisena eikä vain paikallisena esimerkiksi Kaksineuvoisen alueella.

Työllistymistä ja avotyötä kehitettävä. Työmarkkinat kiireisiä ja siinä varmaan ohjauksen kannalta iso haaste mietittäväksi kuinka toteutetaan. (Kysely, päättävä.)

Ehdotuksina työllistymisen kehittämiseksi tuli useammassa vastauksessa kaikissa aineistoissa työvalmentajan tai työssäkäyntiavustajan järjestäminen kuntiin. Työkoordinaattori tarvittaisiin etsimään työpaikkoja ja valmentamaan niin työnantajia vastaanottamaan osatyökykyinen työntekijä, kuin työntekijöitä työssä. Työnantajilla ei ole aikaa ja resursseja perehdyttää ja avustaa osatyökykyistä henkilöä selviytymään työstään, jos tämä ei siihen itsenäisesti täysin pysty. Myös Ekholm ym. (2014, 91) tutkimuksen mukaan työnantajat näkevät työhönvalmennuksen positiivisena ja arvostavat sitä suuresti. Ekholm ym. (2014, 91) kertovat Suomessa olevan yrityksiä jotka rekrytoivat vammaisia henkilöitä, tämä kuuluu yrityksen monimuotoisuuspolitiikkaan. Heidän tutkimuksensa mukaan työnantajat toivovat tietoa tukijärjestelmistä joita vammaisten työllistämiseen liittyy.

Mainittiin myös, että vaikka osatyökykyinen olisi valmis osa-aikaiseen työhön ja työnantaja hänet vastaanottamaan, tulee vastaan joku laki, joka tekee tämän aikeen

mahdottomaksi, esimerkiksi vakuutusturvan puolella, kuka korvaa, jos osatyökykyinen aiheuttaa toiminnallaan haittaa tai loukkaantuu itse. Ekholmin ym. (2014, 89) tutkimuksessa ilmenee, että vammaisten henkilöiden työkyvyn ylläpitäminen on myös työnantajien huolen aiheena. Tutkimuksessa kerrotaan (204, 91) myös työelämään hakeutuessa tilanteen olevan ristiriitainen, kun toisaalla vammaisten henkilön on todistettava palvelujärjestelmälle (Kela, TE-toimi) olevansa riittävän vammaisen saadakseen työkykyä ylläpitäviä palveluja ja toisaalla työnantajalle olevansa riittävän työkykyinen selviytyäkseen tehtävistä.

Vammaisten työllistymistä vähän Etelä-Pohjanmaalla -> mitä keinoja? (Keskusteluilta, muistiinpanot).

Vammaisilla ihmisillä on mahdollisuus osallistua työntekoon mm. päivätoiminnassa tai työmarkkinoilla tuettuna, näissä vammaiset henkilöt usein tuntevat ylpeyttä osaamisestaan. Useasti kuuluu päivätoimintayksiköitä vähäteltävän, kuitenkin niiden toimintaan osallistuvat vammaiset henkilöt ovat ylpeitä tekemisestään. Kivistö toteaa tutkimuksessaan myös tosiasian, jonka mukaan yhteiskuntamme ei voi tarjota milloinkaan työtä kaikille, jonka takia liika työorientoituneisuus pitäisikin unohtaa, esimerkiksi työ ja päivätoimintakeskusten työtehtävät voidaan suunnitella sellaisiksi, että jokainen voi tehdä hyödyllisiä tehtäviä. (Eriksson 2008, 22; Abberley 1997, 35; Misukka 2009, 22; Kivistön 2014, 93 mukaan.) Vammaisten työllistymisen esteenä Virtanen (2008, 24) näkee yhteiskunnan infrastruktuurin, tiedon puutteen ja ihmisten yleiset asenteet, vaikka vammaisilla työttömillä olisikin itsellään riittävä koulutus ja motivaatio työllistyä. Hän näkee vammaiset henkilöt vajaakäytössä olevana työvoimaresurssina.

Vammaiselle on tärkeää vammasta huolimatta kokea itsensä tärkeäksi (Keskusteluilta, muistiinpanot).

Perustuslain (731/1999) 18§ 1 ja 2 momentin mukaan ”Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla... Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön”. Virtanen (2008, 9, 34) pohtii, onko julkisen vallan vastuu suhteessa vammaisiin henkilöihin jopa kovempi, yhteiskuntaa velvoittavien kohtuullisten toimenpiteiden järjestämisvastuun myötä. Kohtuullisten toimenpiteiden hän sanoo tarkoittavan niitä keinoja, joilla mahdollistetaan työtehtävään muutoin pätevän vammaisen yhdenvertaiset mahdollisuudet suoriutua työtehtävistä. Se kuka pystyy arvioimaan

mikä kulloinkin on kohtuullinen toimenpide, onkin tulkinnallisempi asia. Esimerkkinä voisi ajatella fyysisten tilojen muutettavuuden kuten pöytätasojen korkeussäätö, ovi-
aukkojen leventäminen, kynnysten poistaminen, värikontrastit pinnoilla olevan hy-
vinkin kohtuullisia toimenpiteitä, kuten myös osa-aikatyön järjestäminen.

Myös Linnakangas ym. (2006, 41) toteavat, että valtion tulisi kannustaa ja tukea
työnantajia palkkaamaan osatyökykyisiä henkilöitä. He esittävät, että työnantajien
tulisi yhteisvastuullisesti osallistua vammaisen palkkaamisesta mahdollisesti aiheu-
tuviin menetyksiin ja vertaavat tilanteen olevan sama esimerkiksi vanhempainva-
paan suhteen, jossa naisen työnantaja kärsii taloudellisesti.

5.2.4 Sosiaali- ja terveystyöpalvelut mahdollistavat itsenäisemmän elämän

Itsenäisen elämän sisältöalue sisältää asumisen, arjessa/kotona selviytymisen,
kommunikoinnin/tiedonsaannin, liikkumisen ja sosiaaliset suhteet/tukiverkostojen
osa-alueet. Asioita joiden koettiin toimivan hyvin alueellamme, nähtiin olevan erityi-
sesti asuminen. 20 avoimessa vastauksessa ja keskusteluillaan aikana tämä tuotiin
myös esiin.

Asumispalveluissa on vaihtoehtoja, osallisuus ja näkyvyys ovat lisään-
tyneet (Kysely, työntekijä).

Asumisyksiköitä on rakennettu alueelle lisää. Erityisesti tarjontaa kehitysvammai-
sille asumisessa on. Näihin oltiin pääsääntöisesti tyytyväisimpiä. Toki tuotiin esiin,
että lisää yksiköitä ja yksilöllistä asumispalvelua tarvitaan.

Lisää palveluasumismuotoja vammaisille (Kysely, työntekijä).

Asumispalveluita myös muille kuin kehitysvammaisille (Keskusteluilta,
muistiinpanot).

Muiden vammaisten asumispalvelut ovat heikommassa asemassa kuin kehitysvam-
maisten, näitä palveluita on alueellamme saatavissa henkilökohtaisen avun turvin,
varsinaisia asumisyksiköitä muille vammaisille ei ole. Kaksineuvoinen järjestää asu-
mispalvelua muille vammaisille esimerkiksi henkilökohtaisen avun turvin henkilön
kotiin. Sisältöalue kokonaisuudessaan nähtiin kyselyn vastausten mukaan toteutu-
van kohtalaisesti (ka 2,83).

YK:n yleissopimuksessa on mainittu vammaisten henkilöiden asumiseen tarvittavan valtakunnallisesti lisää yksilöllisiä vaihtoehtoja ja tavallisen asuntokannan hyödyntämistä, jossa ihmiset asuvat omissa asunnoissa hajautetusti, tavallisessa ympäristössä eikä suuria asumiskeskittymiä enää rakenneta. Erityistä tukea tarvitsevien uusien perustettavien asumispalveluyksiköiden koko on määritelty 15 henkilön maksimiin. Kotiin saatavien ja kotona asumista tukevien palvelujen ja tukitoimien ensisijaisuutta ja lisäämistä on korostettu. (ks. Kehitysvammaisten asumisohjelma, [viitattu 1.9.2016].)

.. terveyskeskuksessa ei ole mielenkiintoa ottaa vammaisia asiakkaiksi (Kysely, työntekijä).

Lääkärien vaihtuvuus aiheuttaa sen, että heillä ei juuri ole vammaispuolen asiakkaista tietoa tai erityisosaamista sillä alalla (Kysely, omainen).

Terveystenhoito ja kuntoutus saivat paljon kannanottoja, lähinnä negatiivisia, avoimissa vastauksissa. Kyselyn mukaan kuitenkin nähtiin kokonaisuutena toimivan kohtalaisesti (ka 2,9). Avoimissa vastauksissa eniten mainintoja tällä sisältöalueella tuli terveydenhuollon palveluihin ja perusterveyskeskustoimintaan. Näitä on vähennetty Kauhavan eri kaupunginosissa ja niitä on keskitetty Kanta Kauhavan pääterveysasemalle. Lääkäripalveluita pidettiin heikkoina ja huonosti saatavilla. Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän, joka on Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan vammaisten erityispalvelujen osaamiskeskus, ja Kaksineuvoisen välinen tietojensiirto ei toimi, esimerkiksi laboratoriotulokset eivät siirry Kaksineuvoiselta Eskooseen vaan ne täytyy erikseen pyytää. Terveyskeskuksen ajanvarausta pidettiin hankalana (automaatti), nähtiin palvelujen periaatteessa toimivan mutta terveyskeskuksen automaattivastaajaan käyttöä pidettiin hankalana vammaisten ja ikääntyneiden käyttöä. Lääkinnällisen kuntoutuksen lisäämistä toivottiin ja panostamista ennalta ehkäisyyn, joka turvaisi kotona asumista mahdollisimman pitkään. Osa vastaajista mainitsi kuntoutushakemusten, niin kunnallisiin palveluihin kuin esimerkiksi KELAn kustantamiin, täyttämisen haasteellisena, ja sen takia jopa ovat jääneet jotkin palvelut tai etuudet hakematta.

Vammaisen henkilön arkea on toistuva lausuntojen hakeminen, todistellakseen, että on oikeasti vammaisen, vaikka olisi ollut sitä syntymästään asti. Urhonen pohtiikin,

kuinka paljon lääkäreiden ja lausuntojen käsittelijöiden aikaa vie ihan turhaan jatkuva todistelu esimerkiksi fysioterapian tarpeesta lähes vuosittain. (Urhonen 2011, 12-19.)

Ohjausta etuisuuksien piiriin ei juurikaan ollut takavuosina. Siihen nähdyn parannusta on tapahtunut. (Kysely, omainen.)

Työntekijöiltä saa tietoa... Ihmisen tavoitettavuus. Lisäksi Kelan palveluiden käyttö on haastavaa, nämä asiakkaat kaipaisivat hlökohtaista palvelua face to face. (Kysely, työntekijä.)

Sosiaaliturvan (ka 2,77) sisältöalueeseen kuuluivat palveluohjaus, esimerkiksi ohjaus etuuksien piiriin sekä toimeentulo. Tähän osioon tuli vähiten avoimia vastauksia muihin osioihin verrattuna. Ihmisen tavoitettavuutta ja henkilökohtaista kasvokkain tapaamista toivottiin ja tiedottamista siitä kuka se henkilö on joka näistä asioista tietää kertoa. Huonoiten vammaisten henkilöiden toimeentulon näkivät omaiset (ka 2,5) kun palvelujen käyttäjät itse olivat arvottaneet sen melko hyväksi (ka 3,05).

Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen toimii niiden osalta, jotka haluavat itse tai joiden läheiset haluavat osallistuvan. Vielä nykyäänkin on yllättävän paljon omaisia jotka tekevät liian paljon asioita vammaisen puolesta. (Kysely, päättjä.)

Yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen sisältöalueeseen sisältyvät seuraavat osa-alueet; vaikuttaminen eli osallistuminen politiikkaan ja järjestötoimintaan, äänestäminen sekä osallistuminen itseä koskevaan päätöksentekoon. Järjestötoimintaan ja politiikkaan osallistumista pidettiin kaikissa aineistoissa haasteellisena. Äänestämiseen oltiin tyytyväisiä (ka 3,05), mainittiin myös kotiaänestysmahdollisuuden olevan saatavilla. Sisältöalueen sisällä kohta *itseä koskeva päätöksenteko* toimii kyselyn vastausten mukaan kohtalaisen hyvin (ka 2,73), tässäkin palvelun käyttäjät itse ovat nähneet sen toimivan hyvin (ka 3,05) mutta muut vastaajat huonommin (ka alle 3).

Riippuu asumismuodosta. Jos on turvaranneke, voi turvallisuus kohota. (Kysely, palvelun käyttjä.)

Oikeusturvan, turvallisuuden ja koskemattomuuden (ka 2,68) sisältöalueeseen kuuluivat oikeussuojan ja turvan vahvistaminen, hyväksikäytön ja väkivallan riskien ehkäiseminen sekä apu- ja turvatoimet vammaisille henkilöille häiriö- ja kriisitilan-

teissa. Palvelun käyttäjien omat arviot olivat tässäkin parempia kuin muiden antamat, selkeimmin alimmat arvosanat olivat antaneet omaiset. Tässäkin näkyy se mikä mielestäni on yleistä kehitysvamma-alalla, vammaisten omaisten turvallisuuden puolesta pelätään ja ehkä hieman myös ylihoivaava kulttuuri edelleen näkyy, kuten muun kuntalaisen ominaisuudessa oli vastattu:

(Asumis)yksiköissä on eroja... hoivakulttuurina on herkästi ylisuojeleva hoiva, jolloin asukkaat pidetään lukkojen takana, ettei heille vain käy mitenkään. Näin normaali eläminen jää suppeaksi” (Kysely, muu kuntalainen).

Toisaalta vammainen henkilö itse ei välttämättä tiedosta itse kaikkia turvallisuusriskejä mitä ympäristössä voi olla, ja toisaalta omainen saattaa huomioida paljon ylimääräisiäkin riskejä joita ei toisen lapsensa kohdalla tulisi ajatelleeksikaan.

Vammaistyön osaamisen nähtiin olevan hyvää (ka 3,04). Osa vastaajista näki, että intoa työntekijöillä kehittämiseen tuntuisi olevan. Samoin mainittiin vammaispalveluiden päättävässä asemassa olevien pohtivan asioita yksilön toiminnan kannalta. Vaikkakin tuotiin myös esille, se että käytössä on edelleen joitakin vanhoja tapoja tai käytänteitä työntekijöiden keskuudessa ja mainittiin laitosisuus. Koulutusta toivottiin vammaistyön parissa työskenteleville henkilöille, esimerkkinä vastaaja mainitsi lähihoitajat jotka työskentelevät vammaisalalla mutta ovat suuntautuneet opinnoissaan lapsityöhön. Työntekijät myös itse toivoivat lisäkoulutusta. Omaisten vastausten mukaan (ka 2,63) tämä osa alue oli selkeästi heikommin toteutuva, kuin muut vastanneet olivat asian nähneet paremmin. Tämä voinee johtua siitä, että osa omaisista kokee joutuvansa taistelemaan läheisensä asioiden puolesta, on paljon asioita joita pitää itse selvittää. Joku vastaajista mainitsi, että kontakteja vammaistyöntekijöihin on vähän.

5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Pohtiessani tutkimukseni eettisyyttä, pohjaan mietintäni Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (Hyvä tieteellinen käytäntö, [Viitattu 30.8.2016]) ohjeisiin. Olen tutkimusta tehdessäni noudattanut tutkimusetiikkaa, eli hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Olen työskennellyt rehellisesti ja avoimesti tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Lähdemateriaa-

lina olen käyttänyt paljon verkkojulkaisuja, mutta ne ovat suurimmaksi osaksi Sosiaali- ja terveystieteiden sekä eduskunnan virallisia julkaisuja, jotka nähdään luotettaviksi lähteiksi. Kyseiset julkaisut kuten Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle sekä YK:n yleissopimus, ovat tämän työn pohjustajia ja tärkeintä taustatietoa, ja peruste sille miksi tämä VAMPO on yleensäkin laadittu. Käyttämäni lähteet ovat paria poikkeusta lukuun ottamatta alle 10 vuotta vanhoja.

Tutkimukseni käynnistyi sosiaalipalvelujen johtajan ja vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöiden kanssa käydyssä palaverissa, Kaksineuvoisen tarpeesta päivittää uusi vammaispoliittinen ohjelma jonka tekemiseen tarvittiin henkilö. Joten jo alkuvaiheesta työskentelimme sosiaalipalvelujen johtajan kanssa tiiviissä yhteistyössä. Tutkimukseeni luvan hain Kaksineuvoiselta sekä keskustelutilaisuudessa sosiaalipalvelujen johtaja kertoi kaikille läsnä oleville illasta tehtävän opinnäytetyön. Myös keskusteluillasta tehdyssä lehtijutussa Komiat-paikallislehdessä (4.5.2016) tämä mainittiin. Tutkimuksen tekemisestä kerrottiin siis avoimesti ja se oli osallistuneiden ihmisten tiedossa, eikä kukaan näin ollen ole osallistunut siihen tietämättään.

Missään aineistossa ei voida yksilöidä vastaajaa, joten tietosuoja säilyy. Suorat lainaukset olen valinnut niin, ettei vastaajaa voi muut kuin tietenkin mahdollisesti vastaaja itse tunnistaa. Kyselyyn pääsy oli vain minulla tutkimuksen tekijänä sekä kyselyn luoneella opettajalla, joten esimerkiksi muu VAMPO työryhmä on nähnyt vain yhteenvedot vastauksista. Aineiston olen säilyttänyt itselläni, omassa kansiossaan, eikä niitä minun lisäksi ole nähnyt muut kuin sosiaalipalvelujen johtaja ja vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä. Analysoinnin olen tehnyt täysin aineistoista nousseiden asioiden perusteella, enkä ole muutellut aineistoa.

Tutkimukseeni eivät ole voineet kaikki asianomaiset osallistua, eikä kaikkia saada koskaan aktivoitua kyselyhin vastaamisessa. Luotettavuutta tässä tutkimuksessa lisää se, että kyselytutkimuksen antamat keskiarvot sekä avoimet vastaukset olivat yhtäläisiä keskusteluillassa käytyjen keskustelujen sekä loppupalautteiden kanssa. Samat asiat toistuivat kaikissa aineistoissa. Keskusteluillassa kyselytutkimuksessa nousseita asioita syvennettiin.

Kyselytutkimuksen etuna Hirsjärven ym. (2009, 195) mukaan on, että sillä voidaan kerätä laajaakin tutkimusaineistoa ja sillä voidaan kysyä monia asioita. Heidän mukaansa se on tutkijan aikaa ja vaivaa säästävä ja täten tehokas ja voidaan lähettää isolle kohderyhmälle kerralla. Kyselytutkimuksen haittapuolina he pitivät sitä, että tutkijan ei ole mahdollista varmistua siitä, kuinka vakavasti vastaajat ovat tutkimukseen suhtautuneet ja kuinka totuudenmukaisesti ovat siihen vastanneet. Tutkijana en myöskään voi varmistua vastausvaihtoehtojen onnistuneisuudesta tai vastaajien aihealueen tuntemuksesta. Tätä kyselyä tehdessä, ei myöskään vastaajalla ollut mahdollisuutta pyytää tarkennusta kysymykseen mikä haastattelutilanteessa olisi mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Väärinymmärtämisen riski on huomiotava tässäkin kyselyssä. Osa kyselyyn vastanneista on vastannut tuesti työntekijän tai lähiomaisen kanssa, joten tukihenkilön mahdolliset omat asenteet ovat voineet vaikuttaa joidenkin vastaajien mielipiteeseen.

Kyselyyn on ollut avoin linkki kuntien ja Kaksineuvoisen internetsivuilla, joihin on kaikilla vapaa pääsy. Kyselyyn on voinut vastata sama henkilö useaankin kertaan, myös eri rooleissa (palvelun käyttäjä, omainen, päättäjä) on voinut vastata. En kuitenkaan usko tämän heikentäneen kyselyn tulosten luotettavuutta, sillä uskoisin avoimilla sivuilla olleeseen kyselyyn vastanneen vain niiden henkilöiden jotka ovat olleet asiasta kiinnostuneita. Asiat joita kyselystä esiin nousivat, olivat myös sellaisia, joiden itsekkin odotin nousevan kuten osa esiintuoduista alueemme palvelupuutteista tai hyvistä käytännöistä, joten tämäkin lisännee luotettavuutta.

Palvelujen käyttäjien vastauksia olisin kyselyn kautta tahtonut saada enemmän, mutta tähän olisi tarvittu sosiaalitoimen työntekijöiden kanssa laajempaa yhteistyötä ja panostusta, jotta he olisivat soitelleet läpi henkilökohtaisen avun saajat ja pyytäneet heiltä lupaa minun tulla haastattelemaan tai täyttämään heidän kanssaan kyselylomaketta. Lomaketta lähetettiin jonkin verran suoraan henkilökohtaisen avun saajille, mutta kaikille lähettäminen olisi ollut liian suuri ponnistus. Itseasiassa odotin, että henkilökohtaisen avun saajat olisivat vastanneet tähän innokkaammin, koska he olivat henkilöitä, joiden toimintakyky sen olisi mahdollistanut. Ihmisten täytyisi itsekkin aktivoitua.

Keskusteluillan materiaalia pidän luotettavana, koska siellä ovat kaikki voineet kysyä tarkennusta kysymyksiin, jos niissä on ollut epäselvyyttä. Keskusteluillassa oli

edustettuna myös eri vamman tai sairauden omaavia henkilöitä tai heidän läheisiin, joten mielipiteet eivät ole vain yhdestä näkökulmasta kerrottuja. Vaikeammin ja syvästi vammaisten ääni tässäkin tutkimuksessa jäi kuitenkin kuulumatta, koska haasteena on, miten kommunikointiongelmista kärsivän oma mielipide ja tahto saadaan selville. Heitä kuitenkin oli läsnä tilaisuudessa työntekijöiden tai omaisten kanssa, joka minusta oli hieno asia. Heitä ei työntekijöiden tai omaisten toimestaan ”mitätöity” sen perusteella, että eivät voi osallistua keskusteluun, vaan he olivat kuitenkin mukana tässä.

6 OSALLISTAVAN VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN LAATIMINEN

Osallistava ohjelma laaditaan monialaisesti. Monialaisuus vaatii työtä ja panostamista, jotta se ei jää pelkästään yksittäisten virkamiehien työpöytien ääressä tehtäväksi. Monissakaan asioissa kunnallispolitiikassa ei ole mahdollista järjestää kansalaiskuulemisia tai kyselyitä. Resurssit henkilöstössä ja ajankäytössä tulevat vastaan.

Kuntalain (L 10.4.2015/410) 5 luvun pykälässä 22 on esitelty keinoja, joilla kuntalaisten osallistumista ja vaikuttamista voidaan edistää, laissa mainitaan keskustelu- sekä kuulemistilaisuuksien järjestäminen, asukkaiden mielipiteiden selvittäminen ennen päätöksentekoa, palvelujen yhteinen suunnittelu ja kehittäminen palvelujen käyttäjien kanssa. Voidaan siis todeta, että tämän VAMPO:n teossa on noudatettu myös näitä laissa ehdotettuja keinoja ohjelman luomiseksi.

Alalukujen otsikot olen valinnut keskusteluillan materiaaleista. Lausahdukset kiteyttävät muutamaan sanaan tässä luvussa kuvaamani tulokset siitä, miten osallistava vammaispoliittinen ohjelma laaditaan.

6.1 ”Oikeutena osallistua”

Aineistoa ja mielipiteitä kerättiin monin tavoin, tämän vammaispoliittisen ohjelman laadinnan tueksi. Aineistoista saatuja tuloksia nostettiin suoraan VAMPO 2016-2020 ohjelmaan tavoitteiksi. Kehittämisehdotukset ja tavoitteet ovat nousseet täysin aineistojen perusteella. Keskusteluillassa kerättyjen loppupalautteiden perusteella ihmiset olivat tyytyväisiä järjestettyyn keskusteluiltaan ja kokivat, että kyselyn ja järjestetyn keskusteluillan myötä heitä todellakin oltiin kuultu, loppupalautteet olivat pääosin positiivisia. Keskusteluillan pientyöryhmätyöskentelyä pidettiin hyvänä keinona jokaisen halukkaan saada asiansa sanottua. Yksi palvelun käyttäjä oli loppupalautteessa todennut, että kyselyn ja järjestetyn keskusteluillan perusteella vammaisen henkilön osallisuus tulee aika hyvin toteutumaan VAMPO:n laadinnassa. Yksi omainen ilmaisi huolensa siitä, kuinka vaikeimmin vammaisten ääni saadaan

kuuluviin. Vastaavanlaisia keskustelutilaisuuksia toivottiin järjestettävän useammin. Muutamista negatiivisista palautteista ja epäilyistä huolimatta järjestetyt kyselyt ja keskusteluilta eivät siis ole olleet turhia, mielipiteillä on ollut väliä.

Tämäkin kysely on ihan turha eikä johda mihinkään (Kysely, palvelun käyttäjä).

Ilta mahdollisti sen, että sai kuulla kokemusasiantuntijoita sekä heidän läheisiään (Keskusteluilta, luottamushenkilö).

Juhila (2006, 119) toteaa, että pelkästään toisen tiedon kuunteleminen harvoin riittää, vaikka osallisuuden merkittävä kokemus saattaa olla jo kuulluksi tuleminen ja se että otetaan vakavasti. Osallisuus näkyy vastaajien mielestä konkreettisissa asioissa kuten mahdollisuutena käydä toimintakeskuksessa, kuljetuspalveluissa, palaverissa, kuntoutuksessa eli kaikissa niissä ihmisen elämän asioissa joihin hän osallistuu. Koettiin myös, että lisääntyvässä määrin vammaiset ihmiset otetaan mukaan päätöksentekoon ja yhteisiin palaverihin. Tyytyväisyyttä voinee osaltaan selittää, se että vastanneilla on omakohtaisia positiivisia kokemuksia palveluista, myös se, että vastaajana on ollut useita kehitysvammaisia henkilöitä, jotka ainakin oman kokemukseni mukaan, ajattelevat usein asioista positiivisemmin kuin muut.

6.2 ”Vuorovaikutuksella ja yhteistyöllä”

Juhilan (2006, 119) mukaan vuorovaikutuksessa asiakkaiden ja työntekijöiden tiedot tulevat keskeiseksi elementeiksi ja niitä arvioidaan sekä muutetaan yhdessä. Voidaan todeta, että osallistava vammaispoliittinen ohjelma syntyy juurikin näin, vuorovaikutuksessa eri hallinnonalojen ja palvelujen käyttäjien kesken. Se että asioista keskustellaan yhteisesti, palvelun käyttäjien, luottamushenkilöiden ja virkamiesten kesken. Kuullaan asianomaisia itseään, yksinkertaisesti siis mielipiteiden jakamisella ja kuulemisella. Vaikka millään poliittisella ohjelmalla tai strategialla ei saataisi parannettua kaikkia asioita kerralla, saadaan kuitenkin lisättyä tietoisuutta ja nostettua niitä pieniä yksittäisiä asioita esiin, jotka herättävät keskustelemaan ja ajattelemaan. Pienillä muutoksilla voi olla suuri vaikutus, ainakin yksittäisten ihmisten elämässä. Luottamushenkilötkin, vastauksista päätellen, kokivat yhteisen keskustelutilaisuuden hyvänä. Vastaajien mielestä osallisuus VAMPO:n laadinnassa

näkyä ja tulee näkymään myös vanhempien ja työntekijöiden välityksellä, he voivat tuoda omaisensa puolesta asioita esille, jos tämä ei itse siihen pysty.

Kunnan edustajien oikeasti kuunnellessa kokemusasiantuntijoita ja istuessa samaan pöytään työryhminä, vaatii enemmänkin asennemuutosta kuin suurempia muutoksia resursseihin tai organisaatioihin. VAMPOon kirjattiin myös tavoitteeksi, että asiakkaat osallistuvat asiantuntijoina palvelujen kehittämiseen ”tuomalla omaa tietoa omien asioiden suunnitteluun” kuten eräs viranhaltija keskusteluiltaan loppupalautteeseen oli kirjannut. Kaksineuvoisen vammaispalveluun on tarkoitus tämän tutkimuksen tulosten ja Vammaispoliittisen ohjelman päivityksen myötä kutsua kehittäjäasiakkaita.

6.3 ”Suhtaudutaan vammaisiin niin kuin muihinkin ihmisiin”

Tutkijana näen, että tässä vammaispoliittisen ohjelman laadinnassa vammaiset henkilöt ovat halutessaan päässeet vaikuttamaan ja osalliseksi sen teossa. Kaikkia asianomaisia ei ikinä saada aktivoitua. Tutkimuksen aineisto voitaneen katsoa riittävän laajaksi, ainakin viranhaltijoiden edustajat pitivät keskusteluiltaan ja kyselyyn vastanneiden määrää kohtuullisena. Työryhmässä on ollut vammaisneuvoston edustus, jotka toivat oman näkökulmansa ja terveiset palvelun käyttäjiltä kokouksiin. Sosiaalitoimen asiantuntijajäsenillä on pitkä kokemus alueemme vammaistyöstä.

Kaikki tämän tyylliset poliittiset ohjelmat tulee olla tiiviitä, ja melko arkikieliseen muotoon puettuja. Tavoitteiden tulee olla selkeitä ja konkreettisia, jotta näihin ohjelmiin palataan ja ne tulevat luetuksi kuntien toimialoilla. VAMPOon tavoitteisiin on kirjattu vastuutahot, joita ovat Kaksineuvoisen ja sen alaisten toimijoiden lisäksi jäsenkuntien tekniset toimet, sivistystoimet, vapaa-aikatoimet. VAMPO raportti on juuri lähtenyt kommentointikierrokselle jäsenkuntien hallintokuntien edustajille, vastuutahojen tiedoksi ja kommentoitavaksi.

7 KUNTAYHTYMÄ KAKSINEUVOISEN VAMMAISPOLIITTISEN OHJELMAN TAVOITTEET

Vammaispoliittisen ohjelman keskeisiksi kehityskohteiksi nousivat työllisyys, kuntoutus, vapaa-ajan harrastukset ja esteettömyys kaikissa muodoissaan. Kehittämistavoitteet koskevat kaikkia vammaisryhmiä. Vammaiset henkilöt, läheiset ja työntekijät osallistuvat asiantuntijoina palvelujen kehittämiseen. Tutkimuksen eri aineistoista sekä muiden käytettyjen menetelmien tulosten pohjalta VAMPO työryhmä kirjasi uuden Kuntayhtymä Kaksineuvoisen vammaispoliittisen ohjelman tavoitteet. Esittelen tavoitteet seuraavassa taulukossa 2 sellaisina kuin ne VAMPOon kirjattiin.

Taulukko 2. Vammaispoliittisen ohjelman tavoitteet.

Esteettömyys ja rakennettu ympäristö		
	TAVOITE JA TOIMENPITEET	VASTUUTAHO
Rakentaminen	Yhdenvertaiset liikkumismahdollisuudet kaikille Esteettömyysluokitus käytössä kaikessa rakentamisessa ja suunnittelussa Uudisrakentamisessa, remontoinnissa vammaisneuvoston / vammaisten henkilöiden / vammaistyöntekijöiden lausunnon pyytäminen	Tekninen toimi; Evijärvi, Kauhava, Lappajärvi Vammaisneuvostot
Valaistus, kuuleminen, näkeminen	Seinien/lattioiden väreissä huomioidaan näkövammaiset eri kontrastein, ml. porrasrappujen merkinnät	Tekninen toimi
Kommunikointi, tiedonsaanti	Henkilökohtainen yhteydenotto palvelun käyttäjään. Selkokielineen informaatio.	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen
Liikkuminen	Ajorata / jalkakäytävällyttymät ja pinnoitteet kaipaavat edelleen parannusta. Kevyenliikenteen väylien rakentaminen ja niiden kunnossapito.	Tekninen toimi

Sivistys, koulutus, päivähoito ja kulttuuri		
	TAVOITE JA TOIMENPITEET	VASTUUTAHO
Perusopinnot	Pienryhmiä tavallisessa koulussa, mahdollisuus integroida yksilöllisen tarpeen mukaan normaaliopetukseen.	Sivistystoimi
	Uuteen Kauhavan koulukeskukseen ja "kyläkouluihin" tilat myös pienryhmille.	Tekninen toimi
Jatko-opinnot	Siirtyminen sujuvaa. Opinto-ohjauksen tehostaminen ja oikea-aikaisuus.	Sivistystoimi
Päivähoito	Integroituna muiden lasten kanssa. Tarvittavat tukitoimet (avustaja esim.)	Sivistystoimi
Kulttuuri	Kulttuurikaverin markkinointi. Ystäväkortin hyödyntäminen. Selkokielen materiaalin lisääminen. Harrasteryhmiin osallistuminen mahdollista kaikille.	Vapaa-aikatoimi
Työllisyys		
	TAVOITE JA TOIMENPITEET	VASTUUTAHO
Työllistyminen työmarkkinoille	Markkinointia alueen yrityksille	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen
Tuettu työ	Työharjoittelut	TE-toimi
Avotyö	Projektirahoituksen hakeminen	Työpajat
	Työvalmentajan / koordinaattorin toimi	Toimintakeskukset
Työtoiminta/ Päivätoiminta	Mielekkään tekemisen järjestäminen ja aikuisuuden tukeminen	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen
	Alihankintatyöt	Toimintakeskukset

Sosiaali- ja terveystalvet		
	TAVOITE JA TOIMENPITEET	VASTUUTAHO
Perusterveydenhuoltopalvet (neuvola, suun terveydenhuolto, poliklinikatoiminta yms.)	Tarpeen mukaiset ja saavutettavat palvet Kehitysvammaisuuden tai autismikirjon perustieto henkilökunnalla	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen
Erityisosaaminen	Erikoissairaanhoidon ja vammaispalvelujen erityisosaamisen hyödyntäminen tarvittaessa. Erikoislääkärien jalkautuvat palvet. Koulutus.	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen
Kuntoutus (ml. apuvälineet)	Toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen. Panostaminen oikea-aikaiseen ja tarpeenmukaiseen kuntoutukseen (ryhmä-, ja yksilömuotoinen) Ky/kuntoutustyöryhmät. Kotikuntoutustiimi	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen Kuntoutustyöryhmät
Päätöksenteko omaa elämää koskevissa asioissa Tuettu päätöksenteko Palveluohjaus	Tuki oman elämän ratkaisuisa Palvelu-, kuntoutus- ja hoitosuunnitelmien yms. laatiminen aina yhdessä asiakkaan kanssa hänen lähtökohdistaan käsin Palveluohjauksellinen työote Tiedottaminen palveluista ja tukitoimista	Kaikki toimijatahot (asianomainen, läheiset, työntekijät, asiantuntijat ja muut)
Perussosiaalityön palvet; aikuissosiaalityö, lasten ja perheiden palvet, vammaispalvet	Tiedottaminen palveluista ja tukitoimista asiakkaille ja yhteistyötahoille Monialainen yhteistyö päällekkäisyyksien välttämiseksi ja toiminnan tehostamiseksi	Kuntayhtymä Kaksineuvoinen

Toimenpiteiden vaikuttavuuden mittaamiseksi on seuranta tehtävä jatkuvasti. Kuntayhtymä Kaksineuvoinen esittää kaikkia hallintokuntia nimeämään vastuuhenkilön ohjelman tavoitteiden toteutumisen seuraamiseksi. Vastuutahot huolehtivat oman toimialueensa työntekijöiden tiedottamisesta Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueen VAMPO 2016-2020 suunnitelluista toimenpiteistä ja toimenpiteiden toteutumisen kirjaamisesta. Seuranta tehdään hallintokunnan vuosiseurannan yhteydessä.

Kaksineuvoisen alueella toimii kaksi vammaisneuvostoa, Kauhavalla ja Lappajärvellä. Vammaisneuvostojen tulee omalta osaltaan myös seurata vammaispoliittisen ohjelman toteutumista, se voi puuttua havaitsemiinsa epäkohtiin ja tehdä esityksiä epäkohtien korjaamiseksi.

8 POHDINTA JA LOPPUPÄÄTELMÄT

8.1 Oman työn pohdintaa

Työtä aloittaessani alkuvuodesta 2016 ensisijainen tarkoitukseni oli päivittää Kuntayhtymä Kaksineuvoisen vammaispoliittinen ohjelma ja koostaa opinnäytetyöni siitä. Ajatukseni oli, että tämä VAMPO:n luomisprosessi kokonaisuudessaan ja mitä sen varrella lopputulokseen pääsemiseksi tehdään, on tutkimukseni. Tarvittiin kuitenkin kunnollinen tutkimuskysymys, mitä opinnäytetyössäni haluan selvittää. Tutkimuskysymys muuttuikin useaan kertaan matkan varrella ja lopulta saamani aineisto määritteli sen. Kiviniemen (2015, 74) mukaan laadullinen tutkimus onkin eräänlainen prosessi, jossa tutkimuksen eri vaiheet eivät etukäteen ole jäsenyneet selkeiksi vaan tutkimukseen liittyvät asiat, olivat ne sitten aineistonkeruuta tai analyysiä, muotoutuvat tutkimuksen teon aikana. Tutkimukseni sai uutta pontta oikeastaan vasta VAMPO:n työstämisen saavuttaessa viimeistelyvaiheen.

Vaikka VAMPO raportti ei ole opinnäytetyöni, sen koko prosessi ja lopputuotos ovat olennainen osa sitä. Kysymykseen ”Millainen on vammaispoliittisen ohjelma, jossa on pyritty osallistamaan sen kannalta tärkeitä toimijoita” sain vastauksen tämän koko prosessin edetessä ensimmäisestä sosiaalipalvelujen johtajan kanssa käydystä keskustelusta alkaen VAMPO raportin valmistumiseen saakka. Mikäli VAMPO raporttia ei olisi tehty vaan aineistoa olisi käytetty ainoastaan tähän opinnäytetyöhön, olisi tutkimuskysymyksekseni määräytynyt jokin muu. En voisi mielestäni lopputuotosta näkemättä tietää, onko nämä tässä tutkimuksessa käytetyt menetelmät olleet luomassa osallistavaa vammaispoliittista ohjelmaa. Mainittakoon tässä yhteydessä myös, että osa tässä opinnäytetyössä käytetyistä kirjoittamistani teksteistä siirrettiin joko sellaisenaan tai pienin muokkauksin VAMPO-raporttiin.

8.2 Loppupäätelmät

Edelleen 2010 luvulla, vammaiset ihmiset niputetaan yhteen. Heidät ajatellaan ryhmänä, ei yksilöinä. Järjestelmä ei edistä myönteisen vammaisidentiteetin muodostumista eikä tue itsenäistä elämää. (Urhonen 2011, 12-19.)

”Täysi kansalaisuus on utopiaa” totesi yksi palvelun käyttäjistä. Sen eteen on koko yhteiskunnan tehtävä työtä, jotta näin ei kävisi. Keskustelua kansalaisuudesta on käyty ja käydään jatkuvasti, täysi kansalaisuus saattaa olla saavutettavissa kaikilla ihmisillä jossakin vaiheessa, vaikka sitten avustetusti. Haasteensa tulee olemaan siinä, miten vaikeimmin vammaisten henkilöiden tahto saadaan selville, kuka on se henkilö joka hänen asioistaan voi päättää, jos hän ei siihen itse pysty, täytyykö kansalaisuus silloin, jos päätökset eivät ole henkilön itsensä julkituomia?

Pelkällä asennemuutoksella ja ihmisen hyvällä kohtaamisella saadaan aikaan paljon positiivista. Yksittäiset virkamiehet ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunta voivat olla vain omalla asiakaspalvelutaidollaan joko parantamassa tai heikentämässä asiakkaan kuvaa palvelusta. Se, että viranhaltija on kiinnostunut, ja ottaa selvää asioista joista ei ehkä tiedä, antaa asiakkaalle kuvan, että hänen asioistaan ollaan kiinnostuneista ja hänen eteensä yritetään tehdä töitä.

VAMPO 2016-2020 on nyt laadittu, siihen on kirjattu tärkeitä asioita jotka toteutessaan parantavat pala kerrallaan vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksia ja lisäävät yhdenvertaisuutta. Näkisin tärkeänä, että VAMPO olisi enemmänkin sopimus toteuttamisesta eikä vain suunnitelma tai visio. Tavoitteet ovat kuitenkin saavutettavissa olevia ja konkreettisia, eivätkä kaikki niistä vaadi edes lisärahoitusta. Asiat saattavat olla samoja, joihin tulee huomiota kiinnittää kuin ne ovat olleet vuosikymmen sitten (esteetön ympäristö, liikkumisvapaus, tarpeellinen tuki) mutta usko siihen, että aina kun asioita otetaan uudelleen ja uudelleen esiin, niiden eteen tapahtuukin jotakin ja tilanteet parantuvat. Jos mitään ei tehdä tai kukaan ei asioita tuo esille, ei mitään myöskään tapahdu. Pienilläkin muutoksilla ajattelussa ja asenteissa on merkitystä. Vastuu muutosten aikaansaamisesta onkin Hyvösen (2010, 28) mukaan vammaisten henkilöiden kanssa työskentelevien ja asioista päättävien tahoilla. Tavoitteita katsottaessa ja toteutettaessa tulisi ajatella, että parantamistoimenpiteethän palvelevat myös ikääntyvää väestöä ja lapsiperheitä, eli kaikkia kansalaisia.

Osallisuus ja kansalaisuus täyttyvät mielestäni silloin, kun ihminen kokee olevansa osana jotakin toimintaa. Aina ei välttämättä tarvita aktiivista osallistumista, pelkkä läsnäolokin joskus riittää.

Tutkimusongelmaan saadut vastaukset ovat aina osatotuuksia. Tutkimus täytyy lopettaa panemalla sille piste raportin teon jälkeen, vaikka tutkimuksen vastaukset saattavat herättää uusia kysymyksiä. Näin yhden tutkimuksen loppu luo alun uudelle. (Alasuutari 1999, 278.)

Jatkotutkimuksena VAMPO raportista on tärkeää tehdä myös selkokielen versio, nyt julkaistava raportti on kuitenkin virallisen ulkoasun mukainen ja näin ollen hieman vaikealukuinen. Muutaman vuoden päästä olisi syytä myös palata tämän VAMPO 2016-2020 tuloksiin ja katsoa miten tavoitteet ovat toteutuneet, ovatko asiakkaat mukana palvelujen suunnittelussa ja miten muut tavoitteet ovat lähteneet toteutumaan. Olisin voinut itsekin vielä jatkaa tutkimuksen tekoa seuraamalla minäkäläisen vastaanoton raportti saa muissa hallintokunnissa ja esittelyssä tai mitä muutoksia siihen mahdollisesti ehdotetaan. Osallistavien menetelmien jatkojalostaminen ja kehittäminen kunnallis- ja aluepolitiikassa, sekä sosiaali- ja terveyshuollossa on tärkeää.

Koska vammaisten henkilöiden työllistyminen tavallisille työmarkkinoille nähtiin huonoimmaksi osa alueeksi alueellamme, ja se on sitä valtakunnan tasollakin, voisi yksi jatkotutkimus olla katsoa asiaa myös työnantajan puolelta. Olisi mielenkiintoista tutkia alueen yritysten asenteita tai valmiuksia osatyökykyisen henkilön palkkaamiseen ja mitä keinoja sen parantamiseksi voisi olla. Myös Linnakangas ym. (2006, 83) näkevät hyödylliseksi tutkimuksen vammaisia työllistävästä yrityksistä ja vammaisten kokemuksista työmarkkinoilla.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden (sote) järjestämisvastuu on siirtymässä kunnilta maakunnille 1.1.2019 (Sote- ja maakuntauudistus, [viitattu 17.9.2016]), jonka mukanaan tuomista muutoksista ja velvoitteista ei täydellisesti vielä tiedetä. Kerroin tutkimuksessani kehittäjäasiakkuudesta, voitaneen sanoa, että tästä ollaan siirtymässä seuraavalle tasolle sosiaalityön kehittämisen merkeissä, puhutaan yhteiskehittäjyydestä. Sote uudistuksen vuoksi sosiaalityö tulee tarvitsemaan uusia muotoja, on etsittävä uusia malleja palvelujen parantamiseksi ja kehittämiseksi yhdessä palvelun käyttäjien sekä järjestäjien kanssa, toimijoiden välistä suunnitelmallista yhteiskehittämismallia tulee suunnitella (PRO SOS 2016). Myös Euroopan laajuisesti päämääränä on lisätä kansalaisten osallisuutta ja asiakaslähtöisyyttä (Matthies & Ug-

gerhojdars, 2016). Vuorovaikutuksellisuus ja asiakaslähtöisyys kaikessa sosiaalityössä tulee toivon mukaan lisääntymään. Sote uudistus ei tule poistamaan YK:n asettamia velvollisuuksia vammaispolitiikassakaan, joten edelleen on joka alueella kiinnitettävä huomiota valtakunnallisessa ja alueellisessa VAMPOssa asetettuihin tavoitteisiin kansalaisten yhdenvertaisen aseman saavuttamiseksi ja syrjinnän estämiseksi.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uud. p. Tampere: Vastapaino.

CAHDPD Taskforce on preparing the Council of Europe Disability Strategy. 3.6.2016. Human rights: a reality for all. Council of Europe Disability Strategy 2017-2023. Working document, draft version 1.4.

Carling-Jenkins, R. 2014. Disability and Social Movements: Learning From Australian Experiences. [Verkkokirja]. Interdisciplinary disability studies. England: Ashgate. [Viitattu 23.9.2016]. Saatavana Ebsco tietopalvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.

Ekholm, E. & Teittinen A. 2014. Vammaiset nuoret ja työntekijäkansalaisuus, Osallistumisen esteitä ja edellytyksiä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 133. Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. 3. korj. p. Vantaa: Kansanvalistusseura, 16-38.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.

Hyvä tieteellinen käytäntö. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 30.8.2016]. Saatavana: <http://www.tenk.fi/>

Hyvönen, O. 2010. Vammaisten kertomuksia arjestaan. Teoksessa: Vehmas, S. (toim.) Vammaisuuden kokeminen ja kokemisen vammaisuus. Helsinki: Kehitysvammaliiton selvityksiä 7.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. 7. p. Tampere: Vastapaino.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarja.

Kauhavan kaupunginhallitus. 2015. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 14.09.2015.

Kehitysvammaisten asumisohjelma (KEHAS). Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Helsinki: THL. [Viitattu 1.9.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/asuminen/kehitysvammaisten-asumisohjelma-kehas>

- Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Valli, R., & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4. uud. p. Juva: PS-kustannus, 74-88.
- Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Kohonen K., & Tiala T. (toim.) 2002. Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Kuntayhtymä Kaksineuvoinen. Ei julkaisuaikaa.
- Kuusela, P. 2006. Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. Teoksessa: Saastamoinen, M., & Kuusela, P. (toim.) Kansalaisuuden ääriviivoja. Helsinki: Yliopistopaino, 26-52.
- Laitinen, M., Marsh, C., & Pietilä, P. 2014. Kynnyksen 40 vuotta vammaisten oikeuksista, vammaisten äänellä. Teoksessa: Laitinen, M. & Saraste, H. Elämän kynnyksellä. Helsinki: Into Kustannus Oy, 11-54.
- L 10.4.2015/410. Kuntalaki.
- L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.
- L 19.12.2008/981. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisesta.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.
- L 30.12.2014/1325. Yhdenvertaisuuslaki.
- Linnakangas, R., Suikkanen, A., Savtschenko, V. & Virta, L. 2006. Uuden alussa vai umpikujassa? Vammaiset matkalla yhdenvertaiseen kansalaisuuteen. Helsinki: Stakes raportteja 15/2006.
- Matthies, A-L. 2016. How Participation, Marginalization and Welfare Services are Connected. Teoksessa: Matthies, A-L., & Uggerhojders. (ed.) Participation, Marginalization and Welfare Services: Concepts, Politics and Practices Across European Countries. [Verkkokirja]. England: Ashgate. 3-18. [Viitattu 22.9.2016]. Saatavana Ebrary-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Muuri, Nurmi-Koikkalainen P. 2006. Sosiaalipalvelut ja piiloutuva oikeudenmukaisuus. Teoksessa: Teperi J., Vuorenkoski L., Manderbacka K., Ollila E., Keskimäki I.(toim.) Riittävät palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Stakes, 65-79.
- Niskala, A., Kostamo-Pääkkö, K., Ojaniemi, P. 2015. Yhteisöllisyys sosiaalityön kehittämisen välineenä. Teoksessa: Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K., Ojaniemi, P. (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna: United Press Global, 131-149.
- Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Jyväskylä: Snellman-instituutti.
- Nurmi-Koikkalainen P. 2006. Pienten ja haavoittuvien ryhmien oikeuksien varmistaminen. Teoksessa: Teperi J., Vuorenkoski L., Manderbacka K., Ollila E., Keskimäki I. (toim.) Riittävät palvelut jokaiselle. Näkökulmia yhdenvertaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Stakes, 173-179.
- PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa. Hankesuunnitelma ajalle 1.8.2016-31.12.2018. SONet BOTNIA. [Viitattu 15.9.2016]. Saatavana: <http://sonetbotnia.fi/tiedostopankki/775/Hankesuunnitelma.pdf>
- Raivio. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Teoksessa Era T (toim.) Osallisuus – oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän amk julkaisuja 156, 12-34.
- Raunio, K., 2006. Syrjäytyminen. Vaajakoski: Gummerus.
- Rostila, Ilmari. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy Jyväskylän yliopisto.
- Saloviita, T. 2006. Erityisopetuksen oikeuttaminen ja vammaishuollon mallit. Teoksessa: Teittinen, A. (toim.) Vammaisuuden tutkimus. Helsinki: Yliopistopaino, 120-151.
- Sariola, J. 2002. Hyväosainen. Ryttylä: Kustannus Oy Uusi Tie.
- Sjöblom, S. 2016. Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010-2015 lopuraportti. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:14. [Viitattu 20.8.2016]. Saatavana: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74810/Rap%20ja%20mui_2016-14_verkkoversio%20100316.pdf?sequence=1
- Sote- ja maakuntauudistus. [Verkkosivusto]. Helsinki: STM. [Viitattu 17.9.2016]. Saatavana: <http://alueuudistus.fi/etusivu>
- Stokke, H. 2014. Rethinking social citizenship: the case of the Finnmark Act. Teoksessa: Sinding Aasen, H., Gloppen, S., Magnussen A-M., Nilsen, E. (Ed.)

Juridification and Social Citizenship in the Welfare State. UK: Edward Elgar Publishing. 241-276.

Teittinen, A. 2006. Merkintöjä vammaisuuden tutkimuksen itseymmärryksestä. Teoksessa: Teittinen, A. (toim.) Vammaisuuden tutkimus. Helsinki: Yliopistopaino, 15-45.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

VAHVA POHJA OSALLISUUDELLE JA YHDENVERTAISUUDELLE Vampo 2010-2015 Suomen vammaispoliittinen ohjelma. 2010. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. [Viitattu: 20.1.2016]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3024-7>

Vammaisten oikeuksien yleissopimuksen ratifiointi. [Verkkosivusto]. Helsinki: Eduskunta. [Viitattu 21.9.2016]. Saatavana: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vammaisten-oikeuksien-yleissopimuksen-ratifiointi.aspx

Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. 2015. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:21. [Viitattu 18.8.2016] Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125919/URN_ISBN_978-952-00-3582-2.pdf?sequence=1

Vammaispolitiikka ja ajattelutapojen muutos. Päivitetty 14.10.2015. [Verkkojulkaisu]. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. [Viitattu 20.2.2016]. Saatavana: <http://verneri.net/yleis/vammaispolitiikka-ja-ajattelutapojen-muutos>

VAMPO-seurannan koordinaatioryhmä 2015. Koordinaatioryhmän pöytäkirja 26.10.2015.

Verkostojohtamisen opas. 2016. [Verkkosivusto]. Learning café ja World café. [Viitattu 1.8.2016]. Saatavana: http://verkostojohtaminen.fi/?page_id=139

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen, R-H. 2008. Vammaisten henkilöiden oikeus työhön. Kohtuullisista toimenpiteistä ja vammaisryittäjien sekä vammaisten työntekijöiden yhdenvertaisuudesta. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Tutkielma.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2015. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Suomen Yk-liitto. [Viitattu 25.1.2016]. Saatavana: http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Keskusteluillan lehtikutsu

Liite 3. Kyselylomake

Liite 4. Keskusteluillan loppupalautelomake

Liite 1. Tutkimuslupa

Viranhaltijapäätös

sosiaalipalvelujen johtaja

3.5.2016

5 §

Asia	Tutkimusluvun myöntäminen/ Ekola
Perustelut	<p>Sosionomi, YAMK opiskelija Riikka Ekola toteuttaa opinnäytetyön Osallisuudesta kuntalaisuuteen osana Kuntayhtymä Kaksineuvoisen Vammaispoliittisen ohjelman 2016 - 2020 päivittämissä. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata sitä, miten osallisuus/ kuntalaisuus ilmenee vammaispoliittisen ohjelman laadintaprosessissa. Tutkimusaineisto koostuu Vammaispoliittisen ohjelman päivittämiseen liittyneen webropol- kyselyn tuloksista, kuntalaiskuulemistilaisuudessa kirjatusta aineistosta sekä asiakas- ja työntekijähaastatteluista.</p> <p>Opinnäytetyön tekijä sitoutuu noudattamaan salassapitosäädöksiä sekä yleisiä tutkimuseettisiä periaatteita. Henkilöiden tunnistetiedot eivät tule tutkimusraportissa esiin, ellei asianomainen ole antanut siihen erillistä lupaa.</p> <p>Opinnäytetyön ohjaajana toimii yliopettaja Tiina Tiilikka.</p>
Päätös	Myönnetään haettu tutkimuslupa.
Päiväys ja allekirjoitus	<p>Kauhava 3.5.2016</p> <p> Eija Ala-Toppari-Peltola sosiaalipalvelujen johtaja</p>
Tiedoksi	Riikka Ekola, Anna-Kaisa Pusa
Tiedoksiantaja	Hilkka Kampilla toimistosihiteeri

Oikaisuvaatimusohjeet:

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Kuntayhtymä Kaksineuvoinen, yhtymähallitus, Kauppatie 127 A, 62200 Kauhava. Oikaisuvaatimus on tehtävä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Tekijän allekirjoittamasta oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen.

Liite 2. Keskusteluillan lehtikutsu

**Kuntayhtymä Kaksineuvoisen alueelle
laaditaan yhteinen Vammaispoliittinen ohjelma
vuosille 2016-2020.**

Ohjelmassa huomioidaan mm. vammaisten henkilöiden
asumiseen, koulutukseen, liikkumiseen, työllistymiseen,
kommunikointiin sekä vapaa-aikaan liittyviä tekijöitä.
Yhteistyö kuntalaisten ja kuntien eri toimialojen kanssa
on tärkeää ohjelman laadinnassa.

**Kutsumme Teidät
AVOIMEEN KESKUSTELUTILAISUUTEEN**

27.4.2016 klo 17.00 alkaen
Kauhavan Helmirantaan
os. Helminkuja 3, Kauhava

Ilmoittautumiset 22.4. mennessä
hilkka.kamppila@kaksineuvoinen.fi
puh. 06 2412 4273

Lämpimästi tervetuloa!

 Kuntayhtymä
Kaksineuvoinen

Liite 3. Kyselylomake

Vammaispoliittinen ohjelma

Taustakysymykset

1. Asuinkunta? *

- Evijärvi
- Kauhava
- Lappajärvi

2. Ikä? *

- alle 18 v
- 18-25 v
- 25-45 v
- 45-60 v
- 61-70 v
- yli 71 v

3. Sukupuoli? *

- Mies
- Nainen

4. Oletko? *

- palvelun käyttäjä/tarvitsija
- omainen
- päättäjää
- työntekijää
- muu kuntalainen

Vastaa asteikolla 1-4 kuhunkin kysymykseen, miten koet nämä osa-alueet, miten ne toteutuval joko itsenäisesti tai palvelujen turvin alueellamme. Voit tarkentaa vastaustasi kunkin kysymyksen lopuksi.

5. Itsenäinen elämä

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
asuminen	☐	☐	☐	☐
arjessa/kotona selviytyminen	☐	☐	☐	☐
kommunikointi ja tiedonsaanti	☐	☐	☐	☐
liikkuminen	☐	☐	☐	☐
sosiaaliset suhteet, tukiverkostot	☐	☐	☐	☐

6. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

7. Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
vaikuttaminen (osallistuminen politiikkaan, järjestötoimintaan)	☐	☐	☐	☐
äänestäminen	☐	☐	☐	☐
osallistuminen itseä koskevaan päätöksentekoon (esim. sosiaali- ja terveyspalvelut, opiskelu, hoito- ja palvelusuunnitelmat)	☐	☐	☐	☐

8. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

9. Rakennettu ympäristö

1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
------------------------	---------------------------	---	-------------------

esteettömyys	☐	☐	☐	☐
valaistus	☐	☐	☐	☐
kuuleminen, äänentoisto (onko esim. iduktiosilmukoita tarpeeksi)	☐	☐	☐	☐

10. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

11. Liikennepalvelut

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
joukkoliikenne	☐	☐	☐	☐
palvelutaksi	☐	☐	☐	☐
kuljetuspalvelut (vammaispalvelulain mukaiset)	☐	☐	☐	☐

12. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

13. Koulutus ja opiskelu

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
perusopinnot	☐	☐	☐	☐
jatko-opinnot	☐	☐	☐	☐

14. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

15. Työ

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
työllistyminen tavallisille työmarkkinoille	☐	☐	☐	☐
tuettu työ	☐	☐	☐	☐
päivä-, toiminta- tai työkeskus	☐	☐	☐	☐
avotyö	☐	☐	☐	☐

16. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

17. Terveystenhoito ja kuntoutus

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
perusterveydenhuoltopalvelut (terveyskeskus)	☐	☐	☐	☐
lääkinnällinen kuntoutus (mm. apuvälinepalvelut)	☐	☐	☐	☐

18. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

19. Sosiaaliturva

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
palveluohjaus (esim. ohjaus etuksien piiriin)	☐	☐	☐	☐
toimeentulo	☐	☐	☐	☐

20. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

21. Oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
oikeussuojan ja -turvan vahvistaminen	☐	☐	☐	☐
hyväksikäytön ja väkivallan riskien ehkäisy	☐	☐	☐	☐
apu- ja turvatoimet vammaisille henkilöille häiriö- ja kriisitilanteissa	☐	☐	☐	☐

22. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

23. Kulttuuri ja vapaa-aika

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
liikuntapalvelut	☐	☐	☐	☐
kirjastopalvelut	☐	☐	☐	☐
muut kulttuuri- ja harrastemahdollisuudet	☐	☐	☐	☐

24. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

25. Työntekijät

	1 Ei toimi lainkaan	2 Toimii kohtalaisesti	3 Toimii useimmiten, jotakin parannettavaa	4 Toimii hyvin
Työntekijöiden vammaistyön osaaminen	☐	☐	☐	☐

26. Voit tarkentaa tähän vastaustasi

AVOIMET KYSYMYKSET

27. Mikä mielestäsi toimii alueella erityisen hyvin?

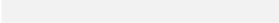
28. Mikä mielestäsi ei toimii alueella?

29. Muuta, vapaa palaute

30. Haluatko osallistua vammaispoliittiseen kehittämiseen? Lähetä sähköpostilla yhteystietosi osoitteeseen riikka.ekola@seamk.fi tai jätä oheisten vastausvaihtoehtojen jälkeen puhelinnumerosi tai sähköpostiosoitteesi. Vastauslaatikko aukeaa kun ruksaat kyseisen vaihtoehdon. Kaikkia tietoja käsitellään luottamuksellisesti.

- Haluan osallistua kansalaisraatiin, joka kokoontuu 1-3 kertaa vammaispoliittista ohjelmaa laativan työryhmän tukena
- Haluan kertoa enemmän mielipiteitäni henkilökohtaisessa haastattelussa
- Haluaisin lisätietoa

0% valmiina

Liite 4. Loppupalautelomake**Keskustelutilaisuus Helmirannassa 27.4.2016
Vammaispoliittinen ohjelma**

Rengasta sopiva vaihtoehto; 1=heikko, 2=tyydyttävä, 3= hyvä, 4=kiitettävä, 5=erinomainen, E= en osaa sanoa

Illan teemat 1 2 3 4 5 E

Illan kulku 1 2 3 4 5 E

Missä asioissa tai palveluissa vammainen henkilö on osallinen?

Missä asioissa tai palveluissa kaipaisit enemmän mahdollisuuksia vammaisen henkilön osallistumiseen?

Miten vammaisen henkilön osallisuus toteutuu vammaispoliittisen ohjelman laadinnassa?

Mitä muuta haluaisit sanoa?

- Olen vammainen henkilö
 omainen
 viranhaltija
 luottamushenkilö

KIITOS!

